

İDARÎ YARGIDA DURUŞMA

Hearing in Administrative Law

Dr. Celâl IŞIKLAR*

ÖZET

Duruşma, idarî yargılamanın yazılılığı esasının bir istisnasıdır. Türk idarî yargısında duruşma belli kayıt ve şartlara tâbidir. Alt derece yargı yerlerinde taraflar duruşma talebinde bulunursa, mahkeme duruşma yapmak zorundadır. Duruşmada, taraflar, daha önce dilekçelerinde söylediklerini açıklarlar. Eğer karşı taraf muvafakat ederse yeni bilgi ve belge sunabilirler. Ancak taraflar dava konusunu genişletmezler ve değiştiremezler. Hâkim, resen araştırma yetkisi çerçevesinde, duruşmada soru sorabilir (özellikle kamu düzenini ilgilendiren konularda). Bazen çok ihtiyaç duyulsa da duruşmada tanık dinlenemez ve yemin teklif edilemez. Duruşmada taraflara sırasıyla iki kere söz verilir. Danıştay'daki duruşmalarda savcı da bulunur. O da dinlenir. İdarî yargıda duruşma, yeterli ve verimli değildir. Yeniden düzenlenerek etkin hale getirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Duruşma, idarî yargılama, tanık, yazılı yargılama usulü, sözlü yargılama usulü.

45

ABSTRACT

Hearing is an exemption of written trial procedure in administrative law. In Turkish administrative law hearing should be held according to procedure. If the parts want "hearing" from first step Courts, the Courts must accept this demand. The parts clarify the petition written to open a file. If the other parts accepts it they are allowed to give new information and document as evidence. But the parts are not allowed to widen and change the subject of the case. The Judge has the right to question the parts in frame of his/her authority. Even if it's necessary to hear the witnesses, it is not allowed to hear witness and to administer an oath. The parts have right to speak twice during the hearing. Prosecutor tails part the hearing taken in Danıştay (Council of State). "Hearing" is not sufficient and fruitful in administrative law. It should be arranged again to make it effective.

Keywords: 1. Hearing of a case, 2. Administrative trial, 3. Witness, 4. Written trial procedure, 5. Spoken trial procedure

***

* Askerî Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM) Birinci Daire Başkanı, Türkiye Adalet Akademisi (TAA) Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Öğretim Üyesi.

GİRİŞ

İdarî yargılama usulünde yazılık esası hakimdir. İdarî yargı yerlerinde bütün incelemeler ve işlemler dosya üzerinden yazılı olarak yapılır. Bu bakımdan sözlü yargılama usulünün uygulanabilmesi için açık bir yasa hükmü gerekir. İdarî yargı mevzuatında sözlü yargılamanın tek istinası olarak duruşmaya yer verilmiştir. Ancak, duruşma yapılması bir takım kural, kayıt ve şartlara bağlanmıştır.

Bugün için idarî yargıda duruşmaya ilişkin hükümler 2557 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nda yer almaktadır. İYUK'un **17'nci maddesinde**, "*Duruşma*", **18'inci maddesinde** "*Duruşmaya ilişkin esaslar*" ve **19'uncu maddesinde** "*Duruşmalı işlerde karar*" başlıkları altında idarî yargı yerlerinde duruşma yapılmasıyla ilgili ana kurullarla yer verilmiştir. Bu kanunun **21'inci maddesinde**, duruşma sırasında "*Sonradan ibraz olunan belgeler*" konusuna; **24'üncü maddesinde**, "*Kararlarda bulunacak hususlar*" arasında "*Duruşmalı davalarda duruşma yapılıp yapılmadığı, yapılmış ise hazır bulunan taraflar ve vekil veya temsilcilerinin ad ve soyadları*" olduğuna; **31'inci maddesinde**, "*duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemlerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır.*" ve **55'inci maddesinde**, "*Yargılamanın yenilenmesi ve kararın düzeltilmesi istemlerinde duruşma yapılması, görevli daire veya mahkemenin kararına bağlıdır*" hükümlerine yer verilmiştir. 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nda duruşmayla ilgili bir düzenleme yoktur.

Bu hükümlerle idarî davalarda yapılacak duruşmalarla ilgili bütün konuların düzenlendiği söylenemez.¹ Bu düzenlemeler çerçevesinde uygulamaya çalışılan duruşma kurumunun, gerek mevcut yapı ve işlevinde, gerek yürütülüş ve işleyişinde bazı kusur ve aksaklıklar bulunduğu söylenebilir. Bunlar, idarî yargılamanın mahiyetinden, düzenlemelerin yetersizliğinden veya kurumun elverişsizliğinden kaynaklanacağı gibi, çeşitli sebeplerle hakkıyla ve lâıykıyla uygulanmadığı için bizzat mahkemelerin tatbikatından da ortaya çıkmış olabilir.

Bu çalışmada, hem kurumun teorik ve normatif yapısı incelenecek, hem sistem olarak baştan sona işleyişi açıklanacak, hem de varsa eksiklik ve aksaklıklarla ilgili öğretinin ve tatbikatın hal tarzları ortaya konmaya

¹ Selçuk HONDU, "İdarî Yargılama Usulünde 'Duruşma' Yapılması ve Uygulamadaki Durum," DD, Y. Y.25, S.89, Ankara 1995, s.5

çalışılacaktır. Bunlara ilaveten, uygulama birliğini gerçekleştirmek için ve kolaylık sağlamak üzere icrayla ilgili bölümde ayrıntıya inmek suretiyle duruşma pratiği aktarılacaktır.

I. KAVRAM VE KURUM OLARAK İDARİ YARGIDA DURUŞMA VE İŞLEVİ

A. Duruşma Kavramı ve Celseden Farkı

Duruşma (murafaa), davacı ile davalının hâkim karşısında hazır buldukları yargılama evresi, bir davanın hâkim tarafından belli yer ve zamanda tarafların da hazır bulunacağı şekilde ele alınma safhasıdır.² İdarî yargı bakımından duruşma, mahkemenin önceden belirlediği bir zamanda, tarafların, dava ve savunma dilekçelerinde ileri sürdükleri hususları yargı yeri önünde sözlü olarak açıklamalarıdır.³

Celse (oturum) ise, bir mahkemenin, bir meclis veya kurulun çözümlenmesi gereken sorunları görüşüp tartışmak için bir defada ve aralıksız yaptığı toplantıdır.⁴ Daha teknik bir ifadeyle celse; mahkeme huzurunda yapılacak dava ve tahkikat muameleleri için önceden tespit edilmiş olan zamandır.⁵

Uygulamada duruşma ve celse eş anlamda kullanılmaktadır.⁶ Fakat duruşma ile celse arasında şu farklar vardır:⁷

² Baki KURU, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, 6.B, Demir Yayınevi, İstanbul 2001, s.1867; Baki KURU/ Ramazan ARSLAN/ Ejder YILMAZ, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, 14.B., Yetkin Yayınevi, Ankara 2002, s.400. Ayrıca bkz. Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, 10.B, Ankara 2005, s.579; İlhan AYVERDİ, **Misalli Büyük Türkçe Lügat (Kubbealtı Lügati)**, 2B., İstanbul 2006, s.769; Türk Hukuk Kurumu, **Türk Hukuk Lügati**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991, s.78

³ Sıddık Sami ONAR, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.III, 3.B., İstanbul 1966, s.1984-1985; Şeref GÖZÜBÜYÜK, **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, 26.B., Ankara 2007, s.488; Sabri ÇOŞKUN-Müjgan KARYAĞDI, **İdari Yargılama Usulü**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2001, s.296; Celal KARAVELİOĞLU, **İdari Yargılama Usulü Kanunu**, C.II, 5.B., Ankara 2001, s.1124; Halil KALABALIK, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Sayram Yayınları, 3.B., Konya 2009, s.327; Mustafa KÖKSAL, "İdari Yargıda Duruşma ve Duruşmaya İlişkin Uygulamadaki Sorunlar", **Terazi Hukuk Dergisi**, Ekim 2009, S.38, s.139

⁴ **Türkçe Sözlük**, s.1521; **Misalli Büyük Türkçe Lügat (Kubbealtı Lügati)**, s.467; **Türk Hukuk Lügati**, s.47

⁵ KURU, s.1867; KURU/ARSLAN/YILMAZ, s.400; Ejder YILMAZ, **Hukuk Sözlüğü**, Ankara 1982, s.87 Celse) ve s.376, (oturum)

⁶ KURU, s.1867

⁷ Hakkı MÜDERRİSOĞLU, **Danıştay Kanunu ve Danıştay Yargılama Usulü**, Ankara 1078, s. 770-771

1. Celse bir davanın yürütülmesi esnasında tahkikat tamamlanana dek ve yargılama boyunca müteaddit kez belirli zamanlarda ve ardı ardına yapılan oturumlardır. Celse belirlenmiş zaman dilimi, duruşma ise celsede yapılan tahkikat işlemidir.⁸

2. Duruşma, hâkimden ziyade tarafların iradesine tâbidir. Duruşma, kural olarak tarafların isteği ve bazen de mahkemenin gerek görmesi üzerine bir defaya mahsus, hâkimin tayin ettiği yer ve zamanda yapılır. Celsede tarafların değil, hâkimin irade ve idaresi egemendir.

3. Duruşma için bazı kayıt ve şartlar aranır; bazı hallerde duruşma yapılamaz. Celse için böyle bir kayıt yoktur.

4. Duruşma, tayin edilen yer ve zamanda bir defada ve taraflar gelmese de gerçekleştirilir. Taraflar gelmediği takdirde bir daha duruşma yapılmaz. Celseler, taliklerle birbirini takip eden günlerde yapılır.

5. Duruşmanın yapıldığı gün ve zaruret halinde en geç 15 gün içinde karar verilmesi zorunludur. Celsede böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

6. Duruşma, konulmuş kurallara göre, tek, bütün ve kesintisiz bir süreçte, belli usul dairesinde yapılmak zorundadır. Örneğin, taraflara karşılıklı iki kez söz verilir. Celsede bu mecburiyet yoktur.

7. Duruşmada öngörülen çerçevede ancak tarafların iddia ve savunmalarında ileri sürdükleri sebep ve deliller tartışılır. Celsede bu şekilde bir tartışmanın yapılması şart değildir. Celsede davanın tekemmülüne yarayan her usuli muamele tarafların iddiasına göre dikkate alınır.

Görüldüğü gibi iki kavram birbirinden farklı ve ayrı anlam ve mahiyettedir. İdarî yargıda istisnaî olmasından ve kural olarak bir seferde tamamlanmasından olsa gerek duruşma ile celse birbirine karıştırılmaktadır. Oysa idarî yargılamada duruşma vardır; fakat celse yoktur.⁹ Duruşma, yargılamada belli usul ve esaslara bağlı bir kurum (müessese) olarak ortaya çıkmaktadır. Yargılamanın bir aşaması olarak sınırlı da olsa bir işlevi bulunduğu gibi şekli ve sembolik bir anlam ve değere de sahiptir.

---

⁸ YILMAZ, **Hukuk Sözlüğü**, s.126 (Duruşma)

⁹ Duruşmanın üst yargı yerleri için kabul edildiği ve yapısı ve çalışma şekli gereği Danıştay'da ilk derece mahkemesi olarak görülen davalarda bile celsenin uygulanmasının mümkün olmadığına dair bkz. MÜDERRİSOĞLU, s.771

B. İdarî Yargıda Duruşmanın Yeri ve İşlevi

İdarî yargıda yazılılık esası gereği bütün inceleme dosyada mevcut evrak üzerinden yapılır. Bir istisna olarak duruşmaya yer verilmesi bunu ortadan kaldırmaz. Esas olarak yazılı şekle tâbi olan idarî yargılamada duruşma, davanın son (inceleme) safhasının bir kısmını oluşturduğundan bağımsız bir tahkikat niteliği taşımaz. Duruşma, usûlün esasını değil, tanımında belirtildiği gibi tarafların önceki iddia ve savunmalarını tekrarlamak suretiyle mahkemeyi aydınlatmalarını sağlamak için ayrıntı kabilinden tamamlayıcı ve ek aşamadır.¹⁰

İdarî yargıda duruşma usulünün öngörülmesi, onu yazılı ile sözlü yargılama usûllerinin arasında ve karma bir usûl haline getirir mi? ONAR, bu anlama gelecek ifadeler kullanmakla birlikte,¹¹ biz, yargılama işlemlerinin belli bir aşamada duruşma oturumlarında yapılması zorunluluğunun olmaması, duruşmadaki işlem ve beyanların aynen tutanağa kaydedilmemesi, birbirini takip eden duruşmaların yapılmaması, gelen olmadığı takdirde duruşmanın açılmaması ve tekrarına gerek olmaması gibi sebeplerle istisnanın yargılamayı karma hale getirmediği, saf ve mutlak değilse de yazılı yargılama usulünün söz konusu olduğu kanaatindeyiz.

Duruşmanın (Anayasa'nın 36'ncı maddesinde düzenlenen) savunma hakkının bir uzantısı olduğu; duruşmaya ilişkin usûl kurallarına uyulmamasının, savunma hakkını zedelemesinden ötürü bir bozma sebebi olduğu belirtilmektedir.¹²

Kanun'un 17'nci maddesine göre duruşma, yani karma yargılama, istisnaî ve ferî mahiyette ise Türk idari yargısında duruşmanın yapılmasından güdülen amacın, başka bir anlatımla duruşmanın faydasının ne olduğunu ortaya koymak gerekir.

İdarî yargıda duruşma müessesesine yer verilmesi, yazılı yargılama usulünden sapma olarak görülmemelidir. İdarî davada duruşma, yeni delillerin sözlü olarak ileri sürülmesi yolu değil, esas olarak tarafların daha önce dava dilekçesi, cevap ve savunmalarında yazılı şekilde ortaya koydukları

¹⁰ ONAR, C.III, s.1984-1986

¹¹ Yargılama usullerini yazılı, sözlü ve karma olarak üçe ayıran ONAR'ın bu görüşü için bkz. ONAR, C.III, s.1936. YENİCE/ESİN de, ONAR'ın, duruşma yapılmasının yargılamayı karma usul haline getirdiğine işaret ettiğini söylemektedir. Kazım YENİCE/Yüksel ESİN, **İdari Yargılama Usulü**, Ankara 1983, s.528. Karma usul uygulandığı yönünde, HONDU, Duruşma, s.4

¹² Ramazan ÇAĞLAYAN, **İdari Yargıda Kanun Yolları**, Seçkin Yayınları, Ankara 2002, s.89-90; KÖRSAL, s.140

ları iddialarla mahkemeye sunduğu belgelerin sözlü olarak açıklandığı yerdir. Şayet yeni iddia ve belge ileri sürülürse, bunlar resen araştırma ilkesi çerçevesinde ele alınabilir.¹³

Bununla birlikte, yazılı olarak iyice anlatılamamış maddi bir olayın duruşmada sözlü olarak daha açık ve anlaşılır şekilde izahı mümkündür.¹⁴ Duruşma, noksan ve müphem kalmış bazı noktaların aydınlanmasında hâkimlere de yardımcı olabilir.

Bunun yanı sıra, idarî yargıda duruşma psikolojik bir tatmin vasıtasıdır. Bu suretle taraflar iddia ve savunmalarını bizzat hâkimlerin huzurunda anlatmak imkânı bulduklarından kendilerince önemli ve özellikli hususlara vurgu yaparak rahatlayabilirler. Uygulamada tarafların böyle bir beklenti ve eğilim içinde olduğu gözlemlenmektedir.¹⁵

Gerçekte, ‘kayda ve zapta geçsin veya geçmesin’ duruşma, yargılamanın temel taşı niteliğindeki ‘vicdani kanaatin’ olduğu zemin ve zamandır. Hâkimler, Anayasa’nın 138’inci maddesi gereği anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Duruşma ne kadar kısıtlı olursa olsun idarî yargıda da buna hizmet eder.

50 II. İDARÎ YARGIDA DURUŞMA YAPILABİLMESİNE İLİŞKİN KAYIT VE ŞARTLAR

A. Yargı Yeri, Yetki ve Göreve İlişkin Şartlar

İdarî yargıda duruşmanın yetkili ve görevli mahkemeden istenilmesi, keza yetkili ve görevli mahkemece duruşmaya karar verilmesi ve yapılması gerekir. Yetkisiz ve görevli olmayan yargı mercîî tarafından yapılan duruşmalar geçersizdir. Bu cümleden olarak, duruşma yaptıktan sonra verilen yetkisizlik veya görevsizlik kararı üzerine davaya bakan yetkili/görevli mahkeme yeniden duruşma yapmak zorundadır.¹⁶

Yetkisizlik veya görevsizlik üzerine sadece duruşmayı değil, baştan itibaren dosyayı ele almalı, ilk incelemeyi de baştan yapmalıdır.¹⁷

¹³ A.Şeref GÖZÜBÜYÜK-Güven DİNÇER, *İdari Yargılama Usulü*, 2.B., Turhan Kitabevi, Ankara 1999, s.620

¹⁴ KARAVELİOĞLU, s.1125; Turgut CANDAN, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, Ankara 2005, s.554-555

¹⁵ HONDU, *Duruşma*, s.4

¹⁶ Kahraman BERK, *İdari Yargılama Usulü Kapsamında İlk İnceleme*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2008, s.58-59

¹⁷ BERK, s.59

Danıştay, İstanbul 2'nci İdare Mahkemesinin duruşma yaptıktan sonra verdiği yetkisizlik kararından sonra kendisine intikal eden davada, daha önceki yargı yerince yapılan duruşmayı yeterli görerek sonuçlandıran yetkili ve görevli Edirne İdare Mahkemesinin kararını, “...*Taraflarca son sözlerin söyleneceği ve kanıtların sunulacağı duruşmanın yetkili ve görevli mahkemece yapılması zorunlu olduğu halde yetkisiz mahkemece yapılan duruşmanın geçerli sayılarak, yeniden duruşma yapılmadan ...*” verildiği için hukuka aykırı görerek temyiz incelemesi sonucu bozmuştur.¹⁸

B. Dava Konusuyla İlgili Kayıt, Kısıt ve Sınırlamalar

1. Davanın Varlığına İlişkin Şartlar

İdarî yargıda duruşma talebinde bulunabilmesi ve duruşma yapılabilmesi, ancak açılmış bir idarî dava halinde mümkündür. Açılmamış bir davada önceden duruşma talebinde bulunulamaz.

Usulüne uygun bir şekilde açılmış davanın, ilk inceleme safhasında veya diğer aşamalarda ön şartlar yönünden veya yargılamayı sona erdiren çıkarılan bir kanunla davanın düşmesi, kesin hüküm, davadan feragat ve davayı kabul gibi sebeplerle reddi mümkündür.¹⁹ Bütün bu hallerde duruşma talebinin karşılanması gerekmediği gibi, gün verilmiş olsa bile duruşma yapılamaz. Duruşma yapılmış olması davanın usûl bakımından reddine mani değildir. Aynı şeyi derdestlikten dolayı davanın açılmamış sayılması kararı için de söyleyebiliriz. Bununla beraber, mahkemenin, derdestlik konusunda duyacağı kuşku ve belirsizliği gidermek üzere yargılamaya devamla duruşma yapmasına da engel bulunmadığı kanaatindeyiz.

İlk inceleme sonunda veya dosya tekemmül ettikten sonraki bir safhada ön şartlardan dolayı dilekçe reddedildiği takdirde de duruşma yapılamaz. Bu halde, talep reddedileceği gibi, duruşma yapılmasına karar verilmesi ve duruşma günü tayini de bir hüküm ifade etmez.²⁰ Bununla beraber, dilekçenin veya davanın esasa girilmeden reddi gereken hallerde, bu du-

¹⁸ Dnş. 8.D., 29.4.1991, 1990/1045-1991/781, DD, S.82-83, s.712

¹⁹ MÜDERRİSOĞLU, bu takdirde açıkça yetkisizlik ve görevsizlik varsa duruşma yapılamayacağını, ancak davetiye tebliğ edilmişse duruşmanın yapılması gerektiğini, kesin hükmün duruşmaya engel olmadığını ileri sürmektedir. MÜDERRİSOĞLU, s.775-776

²⁰ Dosyanın tekemmülünden sonra duruşma sırasına konulurken dilekçe ret sebeplerinin bulunduğu anlaşılan davada yapılan duruşma taleplerinin uygun görülmediğine dair, Dnş. 12.D., 20.3.1974, 1972/80-1974/75

rumun, duruşma davetiyeleri gönderildikten sonra farkına varılmışsa, artık duruşmanın iptali yoluna gidilemeyeceği, ancak duruşma yapıldıktan sonra usûlî sebeplerden dolayı dilekçenin veya davanın reddine karar verilemeyeceği ileri sürülmektedir.²¹ Biz, hem yasa hükmü gereği (m.14 ve 15) hem de davanın uzamasına, tarafların vakit ve nakit kaybına, yargılama giderlerinin duruşmalı olarak hükmedilmesine yol açacağından, – mahkemenin kuşku duyduğu ve belirsizlik sebebiyle gerek gördüğü hal-ler ile çok geç kalınmış haller dışında- duruşma gününden önce ve duruşma yapılmaksızın hemen karar verilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

2. Davanın Tür ve Konusuna İlişkin Kısıt ve Sınırlamalar

İdarî Yargılama Usulü Kanunu'nun 17'nci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinde görülmekte olan bazı davalarda duruşma istenemez. Buna göre;

- Dava konusu bir milyar lirayı aşmayan tam yargı davalarında,
- Vergi, resim ve harçlarla benzeri malî yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı bir milyar aşmayan vergi davalarında, taraflar duruşma yapılmasını isteyemez.²²

52

Bu sınırlama dışında, taraflar her çeşit iptal davası²³ ile konusu bir milyarı aşan tam yargı²⁴ ve vergi davalarında²⁵ duruşma yapılmasını talep edebilirler.

²¹ MÜDERRİSOĞLU, s.775-776; KARAVELİOĞLU, s.1126

²² "Davacı banka tarafından duruşma isteğinde bulunulmuş ise de 2577 yayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 17. maddesi hükmüne göre ihtilaflı vergi miktarı ... lirayı geçmediğinden duruşma yapılmaksızın işin esası incelendi ...", Dnş. 5.D., 21.1.1983, 1982/9134-1983/268, GÖZÜBÜYÜK/DİNÇER, s.624

²³ Sağlık raporuna istinaden polisliğe kabul edilemeyeceğine dair işlemin iptali için açılan davada, davacının talebine rağmen duruşmadan verilen Ankara 8.İdare Mahkemesinin red kararının, Danıştay tarafından usul hükümlerine uyulmadığından temyiz üzerine bozulmasıyla ilgili olarak, Dnş.12.D., 12.2.2000, 1997/2193-2000/876, ÇOŞKUN-KARYAĞDI, , s.297

²⁴ Bu doğrultuda davalı idarenin zamanında isteğine rağmen duruşma yapılmadan esastan verilen kararların temyiz incelenmesinde bozulmasıyla ilgili olarak bkz. DİDDGK, 9.5.1996, 222/261, DD, S.92, s.138, karar özeti için ayrıca bkz. KARAVELİOĞLU, s.1126-1127; Davacının talebiyle ilgili olarak, Dnş. 10.D., 5.2.1997, 1995/4960-1997/252, KARAVELİOĞLU, s.1127 vd.

²⁵ Bu doğrultuda davalı idarenin zamanında isteğine rağmen duruşma yapılmadan esastan verilen kararların temyiz incelenmesinde bozulmasıyla ilgili olarak bkz. Dnş. 7.D., 14.12.1984, 407/2609, Dnş. 9.D., 12.11.1986, 2572/2978, CANDAN, s.549, dp.711; Dnş.15.6.1989, 1987/3778, 1989/2843, DD, S.76-77, s.297 Dnş. 25.5.1984, 1983/4845-1983/1861, ERGEN, s.289

Kanunun Ek 2'nci maddesi, belediye ve il özel idarelerinin seçilmiş organlarının organlık sıfatlarını kaybetmelerine ilişkin olarak Danıştay'a gönderilen dosyaların süratle incelenmesini ve kararların dosya üzerinden verilmesini öngörmektedir. Bu da dava konusu yönünden duruşma yapılmasına mani bir kısıtlama olarak görülmelidir.²⁶

Duruşma yönünden iptal davasının idare veya vergi mahkemesinde görülmesinin bir önemi yoktur. Her iki mahkeme önünde cereyan eden iptal davalarında bazen idarî işlem belirli bir parasal tutara ilişkin olabilir. Bu takdirde bu tutar değil, davanın iptal davası olması dikkate alınır ve duruşma yapılır. Tarh ve tahakkuk işlemleri aleyhine açılan davalarda, bunların içerdiği tutara göre duruşma verilir verilmeyeceği kararlaştırılırken, ödeme emirlerinde²⁷ içerdikleri tutara bakılmaksızın talep halinde duruşma yapılması zorunludur.

İdarî yargıda duruşma, idarî dava biçiminde olan yargısal işlerde ve işin esası hakkında yapılabilir. Bu bakımdan, yargılama sürecine dâhil olan bazı özel hâl ve uygulamalarla ilgili olarak duruşma yapılması da mümkün değildir. Bu cümleden olarak, hâkimin reddi ve yürütmenin durdurulması taleplerinin (itiraz dâhil) incelenmesinde duruşma yapılamaz. Keza, duruşma sadece idarî yargılamada söz konusu olduğundan memur yargılaması ile ilgili işlerde ve Danıştay idarî dairelerinde görülen işlerde duruşma yapılmaz.²⁸

C. Taraflara İlişkin Şartlar

1. Genel Kural: Tarafların İstekte Bulunması

Mahkemece resen karar verilmesi hali dışında, duruşma yapılması tarafların talebine bağlıdır. Duruşma için talep yeterlidir, gerekçe gösterilmesi gerekmez. Bu durum, ilk derece ve üst derece yargı yerlerine göre farklılık arz etmektedir.

a. İlk Derece Mahkemelerinde

İlk derece mahkemelerinde açılacak her çeşit iptal davası ile konusu bir milyarı aşan tam yargı davasında duruşma yapılabilmesi için tarafların talepte bulunması yeterlidir (İYUK, m.17/1). Taraflardan biri istediği

²⁶ Yıldızhan YAYLA, **İdare Hukuku**, Beta yayınevi, İstanbul 2009, s.444

²⁷ Dnş. 3.D., 7.2.1985, 1984/715-1985/469, ERGEN, s.289

²⁸ GÖZÜBÜYÜK/DİNÇER, s.622

takdirde mahkeme duruşma yapmak zorundadır.²⁹ Diğer şartların da bulunması halinde bir tarafın talebine rağmen duruşma yapılmadan karar verilmesi Kanununun 49/1-c ve 54/1-c bendi hükümlerine aykırılık teşkil eder. İlk derece mahkemesi kapsamına, Kanun'un açık hükmü gereği Danıştay'ın ilk derece yargı merci olarak baktığı davalar da dâhildir.³⁰

Duruşma isteğinin davanın taraflarınca yapılabileceği dikkate alındığında, tarafların yanında kanun gereği veya ihtiyaren yer alanların, bilirkişilerin ve benzeri durumdakilerin duruşma istemesi mümkün değildir. Örneğin, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun mükerrer 378'inci maddesinde, mahkemenin, iddia ve savunmanın gerekli kıldığı hallerde, mahkemenin, vergi davasına konu olan tarhiyatın dayanağı incelemeyi yapan inceleme elemanları ile mükellefin duruşmada hazır bulundurduğu mali müşaviri ve muhasebecisini de dinleyeceği hüküm altına alınmıştır. Bir vergi mahkemesine açılan davada, söz konusu inceleme elemanları inceleme raporunda bu hükme dayanarak dinlenmelerini istemişlerdir. Davada taraf olan vergi dairesi ayrıca bir duruşma talebinde bulunmamış ise de inceleme uzmanlarının dinlenme taleplerinin yerine getirilerek duruşma yapılmadan karar verilmesinin hukuka aykırı bulunduğu gerekçesiyle kararı temyiz etmiştir. Danıştay, anılan hükme göre inceleme uzmanlarının dinlenmesinin tarafların talebi halinde yapılacak duruşmada mümkün olacağını, davada taraf olan vergi dairesinin bir duruşma talebinde bulunmadığını belirterek duruşma yapılmadan karar verilmesinde bir isabetsizlik bulunmadığına hükmetmiştir.³¹

Danıştay'a göre, istenilmesine rağmen duruşma yapılmamasına karar verilmesi, bir temyiz³² veya itiraz sebebi olabileceği gibi, karar düzeltme sebebi de sayılabilir.³³

²⁹ Dnş. 10.D., 8.2.2001, 1998/3505-2001/411, Yakup BAL /Mustafa KARABULUT/Yahya ŞAHİN, **İdari Yargılama Usulü ile İlgili Danıştay 10. Dairesinin Seçilmiş Kararları**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2003, s.743

³⁰ DİDDGK, 9.5.1996, 222/261, Cafer ERGEN, **İdari Yargılama Usulü Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s.287

³¹ Dnş. 3.D., 13.11.1996, 1995/3755-1996/4486, DD, S.93, s.182

³² Bir iptal davasında temyizen bozma sebebi olduğuna dair, Dnş. 5.D., 2.3.1993, 1991/1855-1993/975, R.G.: 6.5.1993-21753, s.42. Bunun gibi, DİDDGK, 9.5.1996, 1996/222, 1996/261, DD, S.92, s.138; Dnş. 7.D., 22.3.2005, 2002/4304,-2005/476, ERGEN, s.288; Dnş. 5.D., 2.3.1993, 1991/1855-1993/975, ERGEN, s.288

³³ DDDK, 31.3.1967, 1963/267-1967/412, DKD, S.111-114, s.84

Uygulamada tarafların öngörülen miktarın altındaki tam yargı ve vergi davalarında duruşma taleplerinin reddi halinde, mahkeme bir sebep göstermemekte ve kararlarda bu husus karşılanmamaktadır. Dolayısıyla bu konunun temyizi halinde ortada denetlenecek bir karar gerekçesi bulunmamaktadır. Bu sebeplerle kararlarda 24/d maddesi gereği bir açıklama olması ve neden duruşma yapılmadığının belirtilmesi gerektiği savunulmaktadır.³⁴ Kanaatimizce de ‘yargılamanın karar safhasına gelmesi’, ‘taleple ilgili gerekçe belirtilmesi,’ gibi kısa açıklamalarda bulunmak kanuna ve amaca uygun düşer.

b. Üst İdarî Yargı Yerlerinde

İdarî yargı düzeninde üst yargı yerleri, ilk derece mahkemesinin kararlarını temyizen inceleyen Danıştay veya itiraz üzerine inceleyen bölge idare mahkemeleridir. Temyiz veya itiraz aşamasında duruşma yapılabilmesi için tarafların taleplerinin ve diğer şartların da mevcudiyetinden başka, bu yargı yerlerinin duruşma isteğini kabul etmiş olmaları gerekir (m.17/2).³⁵ Ancak, talebin kabulü için tam yargı davaları ile vergi davalarında aranan miktar sınırının aşılması şart değildir. Üst yargı yerlerinin duruşma yapma konusunda geniş bir takdir yetkisi vardır. Duruşma yapılmasında hâkimin dava bakımından bir yarar görmesi gerekir.³⁶ Uygulamada, genellikle üst yargı yerlerinin maddî uyuşmazlığın tam olarak açıklanmasında fayda umulan hallerde talepleri kabul ettiği belirtilmektedir.³⁷

55

Danıştay bir kararında her iki tarafın talebini de reddetmiştir:

“Hüküm veren Danıştay Üçüncü Dairesince, 2577 sayılı İdarî Yargılama Usûlü Kanunu’nun 17.Maddesinin 2. fıkrası hükmü uyarınca temyizen incelenen dosyalarda duruşma yapılması tarafların istemine ve Danıştay’ın kararına bağlı olup, davacı ve vergi dairesi müdürlüğünün duruş-

³⁴ HONDU, Duruşma, s.5-6

³⁵ Danıştay’ın temyiz aşamasında duruşma yapılmasının talebin kabulüne bağlı olduğuna dair kararları, Dnş.5., 26.7.1987, 1985/1987/862, CANDAN, s.550. Temyiz ve itiraz hallerinde de duruşma talebinin, ilk derece mahkemelerinde olduğu gibi duruşma yapılabilmesi için yeterli sayılması gerektiği hakkında, Özdemir ÖZOK, “Danıştay’ın Kuruluşunun 137.Yıldönümü ve ‘Danıştay ve İdarî Yargı Günü’ konuşması”, Erişim:www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/050510_danistay.aspx, 1.9.2010

³⁶ GÖZÜBÜYÜK/DİNÇER, s.624. Talep kabul edilmediğinde, kararda, “İYUK’nun 17/2’nci maddesi uyarınca duruşma yapılmasına gerek görülmeyle işin esasına geçildi” denilmektedir, HONDU, Duruşma, s.6

³⁷ CANDAN, s.550

ma istemlerinin yerine getirilmesine gerek bulunmadığı sonucuna varıldığından, dosya incelenerek işin gereği görüşüldü."³⁸

2. İstisna: Yargı Yerinin Kendiliğinden Duruşmaya Karar Vermesi

İlk ve üst yargı yerleri, tarafların isteği olmasa da gerek gördükleri takdirde davanın her safhasında resen duruşma yapılmasına karar verebilirler (m.17/4). Bunun için tarafların talebi gerekmediği gibi tam yargı ve vergi davalarında gözetilen miktar şartı da aranmaz.³⁹

Yargı yerlerinin kendiliğinden duruşma yapabilmesi, resen araştırma yetki ve yönteminin bir tezahürüdür.⁴⁰

Resen duruşma günü verilmesinin, bir ara karar alınmak suretiyle yapılması yerinde olur.

3. Özel Haller: Tarafların Değişmesi ve Müdahillik

Dava açıldıktan sonra tarafların değişmesi mümkündür. Bu takdirde Kanun'un 26'ncı maddesine göre, dava esnasında ölüm veya herhangi bir sebeple tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, sadece öleni ilgilendirmedikçe, davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurmasına kadar; gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemden kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verilir.

Duruşma talep eden davacının ölümü veya başka şekilde değişmesi halinde, davayı takip hakkı kendisine geçen kimse duruşmada hazır bulunur. Bu kişinin ayrıca duruşma talebinde bulunması gerekmez. Bununla birlikte, duruşma istememiş olan davacının dava açtıktan sonra ölümü halinde talep zamanı geçmemiş, yani replik-düplik aşaması tamamlanıp ta dosya tekemmül etmemiş ise davayı takip hakkı olan kişinin duruşma isteyebileceği kabul edilmelidir.

Bunun gibi, dava açıldıktan sonra davalının kişilik ve niteliğinde (tüzel kişiliğin kaybı, birleşme gibi) değişiklik meydana gelebilir. Bu takdirde de yukarıda davacı için söylenenler geçerlidir. Keza, yargılama esnasında dilekçede belirtilenden başka bir davalı da hasım mevkiine alınabileceği

³⁸ Dnş. 3.D., 29.4.1998, 1996/6611-198/1438, KARAVELİOĞLU, s.1129

³⁹ HONDU, Duruşma, s.6. Aksi görüşte, YENİCE/ESİN, s.529, özellikle s.531

⁴⁰ YENİCE/ESİN. s.531; Zehreddin ASLAN, "Türk İdarî Yargı Sisteminde, Resen Araştırma İlkesi", İÜSBFD, S. 23-24, Ekim 2000-Mart 2001, Ayrıca erişim: <http://www.istanbul.edu.tr/siyasal/dergi/sayi23-24/05.htm>, 1.9.2010

gibi bu davacı yerine dilekçenin gerçek hasma yöneltilmesine karar verilebilir. Bu durumun, dosyanın tekemmülünden ve duruşma yapılmasından önce ortaya çıkması halinde bir sorun yaşanmaz; yeni belirlenen hasma tebligat yapılır. Ancak duruşma yapıldıktan sonra davalının gerçek veya tek hasım olmadığı ortaya çıkarsa ve husumetin yöneltildiği yeni hasım duruşma talep ederse ne olacaktır? Kanaatimize göre bu takdirde bu hasma dilekçe tebliğ edilmek suretiyle replik-düplik aşaması yeniden başlatılırsa, sonradan belirlenen davalı tarafın duruşma talebinin kabul edilmesi gerekir.⁴¹

Müdahil tek başına duruşma talebinde bulunamaz. Zira müdahil, taraf sıfatı olmadığından yanında katıldığı tarafla birlikte hareket etmek zorundadır. Bununla beraber müdahil, katıldığı tarafla birlikte duruşma isteyebilir.⁴² Uygulama da bu şekildedir.⁴³ Keza müdahilin, yanında katıldığı taraftan bağımsız olarak duruşmadan feragati bir hüküm doğurmayacağı gibi, müdahil ondan ayrı olarak duruşmanın ertelenmesini de isteyemez.

Davaya müdahale için söylenenler, davanın ihbarı için de geçerlidir.

D. Talep Şekline ve Zamanına İlişkin Şartlar

57

Kanununun 17'nci maddesinin 3'üncü fıkrasına göre, “*Duruşma talebi, dava dilekçesi ile cevap ve savunmalarında yapılabilir.*” Buna göre, davacı dava dilekçesi⁴⁴ ve davalının birinci savunmasına vereceği cevap dilekçesi⁴⁵ ile; davalı ise birinci⁴⁶ ve ikinci savunma dilekçeleriyle du-

⁴¹ MÜDERRİSOĞLU'na göre, duruşmadan sonra hasmın değişmesi halinde resen veya talep üzerine de duruşma yapılır. MÜDERRİSOĞLU, s.772 ve 773. Eski bir kararda duruşma yapıldıktan sonra belirlenen gerçek hasmın duruşma talebi kabul edilmemiş ve yeniden duruşma yapılmamıştır, Dnş. DDK, 27.9.1974, 1973/65-1974/632, MÜDERRİSOĞLU, s.520

⁴² GÖZÜBÜYÜK, s.393; KARAVELİOĞLU, s.1359; MÜDERRİSOĞLU, s.773.

⁴³ Yanında katıldığı davalı Başbakanlığın duruşma talebinde bulunmaması karşısında müdahil vekilinin bu yoldaki duruşma isteği üzerine duruşma yapılmasına yer olmadığına dair, DDDGK, 6.4.1973, 1971/788 S.K., AİD, C.6, S.2, s.110

⁴⁴ Davacının dava dilekçesindeki duruşma talebine rağmen duruşma yapmadan atamaya ilişkin iptal davasını esastan kabul etme işlemi iptal eden Kayseri İdare Mahkemesinin kararının, (duruşmayı davacı istemiş ve lehine iptal kararı verilmiş ise de, davalı idarenin savunma hakkı kısıtlandığından aleyhe bozma yasağı kapsamında değerlendirilemeyeceği gerekçesiyle) davalı idarenin temyizi üzerine bozulması hakkında, Dnş. 5.D., 27.10.1999, 1612/3224, TOPUZ/ÖZKAYA, s.512-513; aynı doğrultuda, Dnş. 2.D., 12.10.2004, 6670/766, DKD, Y.3, S.6, Ankara 2005, s.87-89

⁴⁵ Davacının savunmaya cevap dilekçesindeki duruşma talebine rağmen duruşma yapmadan iptal davasını esastan ret eden Kırkkale İdare Mahkemesinin kararının, davacının temyizi üzerine bozulması hakkında, Dnş. 8.D., 6.2.2001, 215/402, TOPUZ/ÖZKAYA, s.510-512. Bunun gibi, davacının cevaba cevap dilekçesindeki isteğine rağmen duruşma yapılmadan esastan iptal dava-

ruşma yapılmasını isteyebilir. Kanunda açıkça ifade edilmemekle beraber, replik-düplik dilekçelerinde yer verilmemiş olsa bile dava, cevap ve savunma süreleri içinde verilen ek dilekçelerle de duruşma istenebilir.⁴⁷ Bu takdirde duruşma yapılması zorunludur.⁴⁸ Taraflar bu süreler içinde olmak kaydıyla, kendilerine tebliğ edilen cevap ve savunma dilekçelerine hiçbir cevap vermeksizin doğrudan ve sadece duruşma yapılmasını da talep edebilirler.⁴⁹

Yargı yerleri, tarafların dava, cevap ve savunma dilekçesi verme süreleri geçtikten, yani dosya tekemmül ettikten sonra yaptıkları duruşma başvurularını kabul etmek zorunda değiller ise de⁵⁰ kendiliklerinden duruşma yapmaya karar verebilirler.

Kanunun replik-düplik konusunu düzenleyen 16'ncı maddesinin 2'nci fıkrasında davalının vereceği ikinci savunmanın davacıya tebliğ edileceği, ancak davacının buna cevap veremeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bununla beraber, fıkranın devamı olan son cümlede, davanın görülmesi sırasında, davalının ikinci savunmasının davacının cevaplandırması gereken hususları ihtiva ettiği anlaşılırsa davacıya cevap vermesi için süre verileceği kayıtlanmıştır. Bu takdirde de davacının duruşma talebinde bulunabileceği ve yargı yerinin bunu kabul etmek zorunda olduğu ileri sürülmektedir.⁵¹ Kanaatimizce, Kanunun 17'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında “cevap” ibaresine yer verildiğinden, mahkemenin takdiri üzerine davacının ikinci savunmaya verdiği cevabın da bu kapsamda olduğu düşünülebilir.

---

sının reddi üzerine temyiz incelemesinde bozulan karar , Dnş. 8.D., 31.10.1996, 4207/2849, TOPUZ/ÖZKAYA, s.517; 12.D., 9.5.2001, 1104/950, Zehreddin ASLAN/Kahraman BERK, **İdare Hukuku ve İdarî Yargıya İlişkin Temel Kanunlar**, İstanbul 2002, s.24

⁴⁶ Davalı idarenin savunma dilekçesindeki duruşma talebine rağmen duruşma yapmadan cezalı vergi salınmasına ilişkin iptal davasını esastan kabulle işlemi iptal eden Adana Birinci Vergi Mahkemesinin kararının, davalı idarenin temyizi üzerine bozulması hakkında, Dnş. 3.D., 2.2.1995, 369/339, TOPUZ/ÖZKAYA, s.514-515

⁴⁷ CANDAN, s.549; ÇOŞKUN/KARYAĞDI, s.296; KARAVELİOĞLU, s.1129-1130

⁴⁸ Davalı idarenin savunma dilekçesindeki duruşma talebine rağmen duruşma yapılmamasının usulsüzlüğü hakkında, 2.2.1995, 369/339, ERGEN, s.289

Yasal süreler geçirilerek dosyanın tekemmülünden sonra yapılan duruşma talebinin dikkate alınmayacağı hakkında, Dnş. 6.D., 18.2.1987, 1986/131987/162; 10.D., 31.8.1983, 1982/2577-1983/726, CANDAN, s.549, dp.712

⁴⁹ KARAVELİOĞLU, s.1130

⁵⁰ Dnş. 10.D., 31.3.1983, 1982/2577-1983/726, KAYAR, s.468

⁵¹ KARAVELİOĞLU, s.1130

Duruşma isteme süresinin replik-düplik safhası ile sınırlanmasına karşı olanlar vardır. Buna göre, tarafların sonraki gelişmeler karşısında duruşma yapılmasını gerekli görebilecekleri, dolayısıyla daha önce uygulanan mülga 521 sayılı Danıştay Kanunu döneminde olduğu gibi tarafların her zaman duruşma isteyebilmelerine imkân tanınmasının isabetli olacağı ileri sürülmektedir.⁵² Biz aynı düşüncede değiliz. İdarî yargıda duruşmanın gaye ve özellikleri dikkate alındığında, sonraki sebep ve gelişmeler üzerine, resen araştırma ilkesi ve/veya gerektiğinde resen duruşma verilebilmesi imkânı çerçevesinde belirtilen sakıncanın bertaraf edilebileceği kanaatindeyiz. Gerek davaların en çabuk şekilde görülmesine ilişkin anayasal usûl ekonomisi esası sebebiyle, gerek son anda duruşma istemek suretiyle hakkın kötüye kullanılmasını önlemek için mevcut durumun uygun olduğunu söyleyebiliriz. Belki Danıştay'daki davalarda duruşmaların savcılık düşüncesi bildirilinceye kadar istenmelerine imkân tanınabilir.

Duruşma talepleri yazılı biçimde dilekçe ile yapılmalıdır. İdarî yargıda sözlü olarak duruşma istenemez. Duruşma isteği dilekçelerin herhangi bir yerinde belirtilebilir. Uygulamada, dilekçenin son istem bölümünde duruşma talebine yer verilmekle beraber, ayrıca yargı yerinin dikkatini çekmek maksadıyla özellikle dilekçenin sağ üst köşesine duruşma talebine ilişkin bir ibare konulmaktadır. Ancak bunlar yapılmamış olsa bile metin içinde açık bir ifade ile veya bu anlama gelecek kelimelerle duruşma istenebilir. Danıştay eski bir kararında, dilekçede mevcut “şifahen ve mütemmim (sözlü ve tamamlayıcı) malûmatımızın alınması” ibaresinin duruşma talebi olarak kabul edilmesi gerektiğine işaret etmiştir.⁵³

İlk incelemede sonunda dilekçenin reddine karar verilmişse yenileme dilekçelerinde duruşma talebine yine yer verilmelidir. Zira dilekçenin reddi halinde duruşma talebi de reddedilmiş sayılır.⁵⁴ İlk dilekçede duruşma istenip de sonraki dilekçede duruşma talebinde bulunulmadığı takdirde, duruşma istenilmemiş sayılır ve mahkeme duruşma yapmak zorunda değildir. Buna karşılık öncekinde yer verilmemiş olsa bile sonraki yenileme dilekçesinde duruşma talep edildiği takdirde, mahkeme bunu kabul etmek zorundadır.

⁵² YENİCE/ESİN, s.531. Geçmişteki bir kötüye kullanma örneği için bkz. HONDU, Duruşma, s.6

⁵³ Dnş., 10.D., 23.12.1976, E.1976/503, MÜDERRİSOĞLU, s.519

⁵⁴ MÜDERRİSOĞLU, s.773

Dava açıldıktan sonra dava açma süresi geçmiş olup ta henüz dosya bazı sebeplerle tebligata çıkmadan önce (örneğin ilk incelemeye alınması, harç ve pul noksanlığının tamamlanmasının beklenmesi gibi) duruşma talebinde bulunulup bulunulamayacağı sorusunun cevabı olumlu olmalıdır. Bu takdirde, tebligata çıkacak dilekçeye bu talebin de eklenmesi gerekir. Ancak bu arada yine dilekçenin reddine karar verilmiş ise yenilenen dava dilekçesinde ayrıca duruşma talebinde bulunulması şarttır.

E. Talebin Özüne İlişkin Kayıt ve Şartlar

Duruşma talebinin açık ve yalın olması gerekir. Bu bakımdan şarta bağlı duruşma istenilmesi mümkündür değildir.⁵⁵ Örneğin, davacının dilekçesinde “*davalı savunmasında duruşma istediği takdirde ben de duruşma talep ediyorum*” şeklindeki beyanı geçersizdir. Davacının duruşma istemesi halinde, şart gerçekleştiğinden davacının da duruşma talebi geçerli hale gelmez. İlk bakışta bu şartın önemli bir sonuca yol açmayacağı ve davacının duruşma isteğinin kabulünün sonucu değiştirmeyeceği söylenebilir de davalının daha sonra talebinden vazgeçmesi halinde, davacının talebi yönünden duruşma yapılmasının gerekmesi gibi hataya sebep olur ki bu usule aykırılık teşkil eder.

60

Danıştay’ göre de şarta bağlı olarak duruşma talep edilemez.⁵⁶

Birden fazla duruşma talebinde bulunulamayacağı gibi iki defa duruşma yapılamaz.⁵⁷ Bir taraf duruşma istemeyip diğeri ondan bağımsız talepte bulunabilir ise de davacı ayrı, davalı ayrı duruşma yapılmasını isteyemez.⁵⁸ Taraflar, daha önce duruşma yapılmış veya ilk duruşma talebinden feragat edilmiş ise, bir daha duruşma yapılmasını isteyemez; mahkeme de bir daha resen duruşma yapamaz.⁵⁹ Hiç kuşku yok ki taraflar resen verilen duruşmalardan değil, sadece kendi istekleri üzerine yapılan duruşmalardan vazgeçebilir.⁶⁰ Bunun istisnası ilk duruşmanın yetkili ve görevli olmayan yargı yerinde yapılması halidir. Mahkeme de tarafların talebi

⁵⁵ MÜDERRİSOĞLU, s.773; KARAVELİOĞLU, s.1125

⁵⁶ Dnş. 6. D., 1959 tarih ve 402 S.K, MÜDERRİSOĞLU, s.519

⁵⁷ Duruşma hakkının taraflara bir kez verildiğine ve vazgeçtikten sonra tekrar istemeyeceğine dair, Dnş. 5.D., 27.6.1952, 1951/2204-1952/1958, DKD, S.54-57

⁵⁸ Dnş. DDK, 27.9.1974, 1973/65-1974/632, MÜDERRİSOĞLU, s.522

⁵⁹ Buna rağmen, duruşmadan vazgeçenin dosya tekemmül etmeden önce tekrar duruşma yapılmasını istemesi halinde, eğer yeni iddia ve olgular ortaya çıkmışsa mahkemenin duruşma yapılması konusunda takdir yetkisi bulunduğu ileri sürülmektedir, KÖKSAL, S.141-142

⁶⁰ MÜDERRİSOĞLU, s.773; CANDAN, s.554-55; COŞKUN-KARYAĞDI, s.302; HONDU, Duruşma, s.6

üzerine duruşma yapılmasına karar verdikten sonra, yine onların feragati sebebiyle duruşmadan sarfınazar etmiş ise, artık resen de olsa tekrar duruşma yapılmasına karar verememelidir. Zira, böyle bir durumda mahkemenin elinde tarafların vazgeçtiği duruşmayı sarfınazar etmeksizin resen yapma yetkisi vardır.

Tarafların duruşma yapılmadan önce her zaman duruşmadan feragat edebilir. “Duruşma başladıktan sonra ve özellikle açılan duruşmada kendi beyanlarını söyledikten sonra feragat edebilir mi” sorusunun cevabı, hem karşı tarafa savunma için söz hakkı doğurup doğurmadığına hem de dürüstlük ve hakkın kötüye kullanılmaması kurallarına göre tayin edilmelidir. Bize göre çok somut ve hayatî gerekçelere dayanmadıkça mahkeme duruşmayı yapmalıdır.

Mahkeme resen karar verdiği duruşmanın yapılmasından vazgeçebilmezdir. Ancak, vazgeçme gerekçesinin duruşma yapılmasına ilişkin sebep ve amaçları karşılaması lâzımdır.⁶¹ Aksi takdirde keyfîlik ve layüsellik söz konusu olur ki bu durumda bize göre üst yargı yeri kararı salt duruşma yapılmasından dolayı veya gerekçesizlik sebebiyle bozmalıdır. Aynı şey mahkemenin resen duruşma yapılmasını kararlaştırmasına rağmen duruşma yapmayı unutmaması, ihmal etmesi gibi haller için de geçerlidir.

61

Kanaatimizce, irade sakatlığı olmadığı müddetçe ne taraflar ne de mahkeme duruşmadan feragat talebinden rücu edebilir.

III. DURUŞMA ÖNCESİ HAZIRLIK EVRESİ

A. Duruşmaya Karar Verme Şekli ve Zamanı

Duruşma talep edilen dosya, tekemmülünden sonra dairesinde sırasına konur. Duruşma verilecek dosyalar ilgili hâkimce öncelikle ilk inceleme ve duruşma şartları yönünden incelenir. Duruşma yapılmasına engel bir durum yoksa duruşma günü verilmek ve davetiye düzenlenmek üzere ayrılır. Buna karşılık, tekemmül etmiş dosyalardan, tarafların talebi bulunmamakla beraber yapılan inceleme sonucu duruşma verilebilecek olanlar kurula çıkarılır. Kurulun gördüğü lüzum üzerine resen duruşma yapılmasını kararlaştırdığı dosyalar da duruşmaya hazırlanır.

---

⁶¹ Söz gelimi, olayın cereyan tarzı ile ilgili yazılı ve güvenli bir bilginin ve belgenin sonradan dosyaya ithali; bir bilgi alınması veya görülmesi düşünülen davacının duruşmaya katılmayacağını veya gelemeyeceğinin kesin surette anlaşılmasından dolayı yargılamanın uzaması gibi haller söz konusu olabilir.

Burada dikkat çekilmesi ve tartışılması gereken husus, duruşma gününün, dosyanın tamamen tekemmülünden, yani her hususun araştırılıp her türlü inceleme yapıldıktan ve dosya karara hazır hale geldikten sonra mı yoksa hiçbir işlem yapmayıp gerekirse duruşmadan sonra araştırma ve inceleme yapmak üzere hemen ve doğrudan mı verileceğidir. Bir görüşe göre asıl olan, dosyanın tamamen tekemmülünden sonra, yani tüm bilgi ve belgeler toplanıp keşif, bilirkişi incelemesi gibi hususlar yerine getirildikten sonra duruşma yapılmasıdır.⁶² Diğer görüş ise, duruşmadan sonra bilgi ve belgelerin esastan karar vermeye yeterli olmaması halinde, ara karar ile bunların dosyaya ithalinden sonra karar verilebileceği şeklindedir.⁶³ Danıştay'da savcının, duruşmada dile getireceği keşif, bilirkişi incelemesi, delil tespiti ve işlem dosyasının celbi taleplerinin, mahkemece karşılanması gerektiğinden hareketle, araştırmanın duruşma sonrası yapılabileceği belirtilmektedir.⁶⁴

Bize göre, orta yol izlenmesi en uygun çözümdür. Yani, daha duruşma günü verilirken dosyada bilgi ve belge eksikliği olduğu ve anılan ispatlama usûllerine müracaat edilmesi gerektiği anlaşılıyorsa, hem bunlarla ilgili karar almak hem de buna göre duruşma gününü tayin etmek lazımdır. Özellikle tam yargı davalarında, keşif, bilirkişi incelemesi, delil tespiti ve işlem dosyasının celbi gibi ispat vasıtalarının dosyaya ithalinden sonra duruşma verilmesi uygun bir hareket tarzıdır. Ancak bu takdirde dahi duruşmadan sonra ek bilgi ve belge celbi ihtiyacı ortaya çıkabilir. Kanun'un 19'uncu maddesinin ilk cümlesi duruşma yapıldıktan sonra on beş gün içinde karar verilmesi gerektiğini hüküm altına alırken, ikinci cümle, ihtiyaç halinde ara karar alınmasına cevaz vermektedir. Kezâ, Kanun'un 20'nci maddesinde kayıtlanan resen araştırma yetkisi, davanın her safhasında geçerli olduğundan, duruşma öncesinde de sonrasında da dosyaya bilgi ve belge celbine mani bir hâl yoktur. Yine, savcının, Kanun'un 18/5'inci maddesine dayanarak bazı ispat araçlarıyla delillerin dosyaya ithalini isteme yetkisi, Danıştay'da görülen davalara mahsus olduğu gibi, bu muamelelerin daha önce yapılmamış veya yetersiz bulunması haline ilişkindir. Öte yandan, dosyanın tekemmülünden sonra duruşma yapılması ile duruşma günü verilmesi farklı şeylerdir. ONAR, idarî yargılamada davanın hâkim tarafından yönetilmesi temel ilkesinin

⁶² KARAVELİOĞLU, s.1139, dp.1

⁶³ Açık olmamakla birlikte, CANDAN, s.554; COŞKUN-KARYAĞDI, s.301

⁶⁴ CANDAN, s.554

sonucu olarak, mahkemenin, duruşmadan önce inceleme ve araştırma yaparak dosyayı tamamlama yetkisine sahip olduğuna işaret etmektedir.⁶⁵

Bütün bu sebeplerle, mahkeme, duruşma verilirken aynı zamanda ilk bakışta görülen eksikliklerin ve kanun gereği yerine getirilmesi gereken muamelelerin yapılmasına da karar verebilir. Bu takdirde duruşma gününün ara karar gereklerinin yerine getirileceği zaman da dikkate alınarak belirlenmesi yerinde ve yararlı olur. Hem ara karar verilmesi, hem bunun sonucunun alınabileceği vakte göre duruşma gününün tayini usûl ekonomisi gereğidir. İvedi işlerde duruşma talebi varsa duruşma öne alınır.⁶⁶

B. Duruşma Günü Tayini ve Tebligat

Sırası gelen duruşma talepli dosyalarla veya resen duruşmalı yapılması kararlaştırılan dosyalara, öncelik durumuna, açılış tarihine ve tekemmül sırasına göre başkan veya görevli hâkim tarafından duruşma günü verilir. Duruşma günü, sırası ile bir deftere kaydedilir. Duruşma davetiyeleri, ilgili hâkim nezaretinde kalemce hazırlanır. Bu davetiyelerde, mahkemenin adı, dosyanın esas numarası, tarafların (varsa vekillerin) ad ve soyadları, tebliğ adresleri, kısaca dava konusu ile duruşma günü, yeri ve saati yer alır.

Kanunun 60'ncı maddesine göre idarî yargıda tüm tebliğ işleri gibi duruşma tebligatı da PTT kanalıyla Tebligat Kanunu ve Tüzüğüne göre yapılır. Bu çerçevede düzenlenip imzalanan duruşma davetiyeleri, posta idaresi aracılığıyla, duruşma gününden en az otuz gün önce davanın taraflarına ve varsa müdahile tebliğ için gönderilir. Avukatla yürütülen davalarda davetiye, mutlaka avukata tebliğ edilmelidir. Bu otuz günlük sürenin hesabında hangi günün esas alınacağı tartışılabilir. Lakin Kanun'un 17'nci maddesinin 3'üncü fıkrasının, "*Duruşma davetiyeleri duruşma gününden en az otuz gün önce taraflara gönderilir.*" şeklindeki açık hükmü karşısında, davetiyenin ilgiliye tebliğ tarihi değil, postaya verilmiş tarihi itibarıyla hesap yapılması zorunludur. Yani, davetiyenin duruşma gününden en az otuz gün önce tebligata çıkarılması (postaya verilmesi) yeterlidir.⁶⁷ Uygulama da bu şekildedir. Nitekim Danıştay'a göre;

⁶⁵ ONAR, C.III, s.1983

⁶⁶ MÜDERRİSOĞLU, s.777

⁶⁷ GÖZÜBÜYÜK, s.489; COŞKUN-KARYAĞDI, s.298; KARAVELİOĞLU, s.1130; MÜDERRİSOĞLU, s.773; ÇAĞLAYAN, s.90; YENİCE/ESİN, s.532; HONDU, Duruşma, s.7. CANDAN'a göre esasen hükümdeki "gönderilir" kelimesi "gönderilmek üzere tebligata çıkarılır" anlamındadır, CANDAN, s.551

“Duruşma davetiyesinin tebliği tarihi ile duruşma günü arasındaki sürenin kanuni süreden az olduğu ileri sürülmekte ise de, dosyada mevcut duruşma davetiyesinden 8.3.1967 tarihinde yapılacak duruşma için davetiyenin 7.2.1967 tarihinde gönderildiği anlaşılmakta olup, 521 sayılı kanunun 78 inci maddesinin 4 üncü bendinde davetiyelerin duruşma gününden en az bir ay önce taraflara gönderilmesi gerektiği hükmü karşısında, bu iddiaya itibar edilmemiş ve yapılan işlemde kanuna aykırılık görülmemiştir.”⁶⁸

Davetiyenin tebliğ edildiği tarih ile duruşma günü arasındaki süre duruşmaya hazırlanmak için yeterli ve makul değilse, ilgili tarafın duruşmanın ertelenmesi talebinin kabulü, adil yargılama yönteminin bir gereği gibi gözükmemektedir.⁶⁹ Keza, bazı durumlarda davetiyenin gönderildiği tarih ile duruşma günü arasındaki süre otuz günden az olabilir. Uygulamada, bu süre duruşmaya katılmayı engelleyecek nitelikte değilse kanun hükmüne uyulmamış olması usulsüzlük sayılmamaktadır.⁷⁰

64 Yanlış adrese tebligat yapılmış veya tebligat mevzuatına uygun bir bildirim yapılmamış ise⁷¹ vakit varsa yeni adrese usulüne uygun tebligat yapılır. Duruşma yanlışlıkla tatil gününe bırakılmış ise verilecek yeni duruşma günü bildirilir.⁷² Aynı şey, hataen otuz günden az süre verilmesi hali için de düşünülmelidir.

Duruşmaya çağrının davetiye ile yapılması zorunludur. Yargıtay, duruşmaya mazereti sebebiyle gelemeyen tarafın mazeret dilekçesinde yeni duruşma gününü kaleminden öğreneceğini bildirirse bile mahkemenin bu yönde karar alamayacağını, gelmeyen tarafa davetiye ile bildirilmesinin zorunlu olduğunu, dolayısıyla gelmediğinden bahisle dosyanın işlemden

⁶⁸ Dnş. 4.D., 24.9.1969, 1967/2458-1969/3738, MÜDERRİSOĞLU, s.518. Bunun gibi, Dnş. 7.D., 20.5.1992, 1988/894-1992/1608, DD, S.86, s.400

⁶⁹ GÖZÜBÜYÜK, s.489-490

⁷⁰ CANDAN, s.551 ve dp.716

⁷¹ “Bakılan iptal davasında, davacının davalı idarece verilen savunma dilekçesine karşı süresinde verdiği 23.12.1993, günlü cevap dilekçesinde duruşma yapılmasını istediği, Mahkemece de duruşma tarihinin 26.10.1994 olarak belirlendiği, ancak davacıya gönderilen duruşma davetiyesinde duruşma tarihinin 26.12.1994 olarak yazılmış olduğu, duruşma günü olan 26.10.1994 tarihinde tarafların duruşmaya gelmediği yönünde tutanak tutularak davanın aynı gün karara bağlandığı anlaşılmış olup, belirtilen hatalı duruşma tebligatı sonucu duruşma açılmadan verilmiş olan temiz konu kararda usul hükümlerine uyarlık görülmemiştir. ... kararın bozulmasına...”, Dnş. 5.D., 20.10.1997, 1995/764-1997/2154,

⁷² Karş. MÜDERRİSOĞLU, s.773

kaldırılmasına karar verilemeyeceğini belirterek temyiz incelemesinde yerel mahkeme kararını bozmuştur.⁷³

Bu evrede, yargı yerince gerçek hasım belirtilmiş veya husumete dâhil edilmiş ise bu hasma da tebligat yapılmalıdır.

Avukatlı yürütülen davalarda duruşma davetiyesi mutlaka avukata tebliğ edilmelidir.

Tebliğatin uygun yapılmaması ilk derece mahkemeleri için bozma, temyiz incelemeleri için karar düzeltme sebebidir.

Duruşma gününden önce, bir duruşma listesi hazırlanarak kurul üyelerine ve mübaşire verilir; bu liste duruşma salonunun dışında herkesin görebileceği bir yere asılır. Başkan veya ilgili hâkim tarafından imzalanıp mühürlenmiş listede tarafların kimliği, vekillerin ad ve soyadları, dosya esas numaraları, duruşma saati ve sırası yer alır.

Duruşmadan önce, Danıştay'da daire başkanı ile ilgili tetkik hâkimlerinin; ilk derece mahkemelerinde başkanın veya başkanla birlikte işin havale edildiği üyenin dosyaları okuyup müzakere etmesi bir teamüldür. Bunun, varsa tebligat dâhil usûlî pürüzlerin giderilmesi, çıkabilecek sorunlara önceden hazırlıklı olunması, maddî olayla ve uyuşmazlığın hukukî boyutu ile ilgili bilgi edinilmesi, böylece duruşmada hem resen araştırma esas çerçevesinde açıklamada bulunulmasının sağlanması, hem de inisiyatifin elde tutulması bakımından yararlı ve gerekli olduğu açıktır.⁷⁴

IV. DURUŞMA EVRESİ

A. Duruşmalara İlişkin Esaslar

Duruşmalara ilişkin esaslar, Kanun'un 18. maddesinde hüküm altına alınmıştır.

1. Duruşmanın Kamuya Açık Yapılması

İdarî yargı yerlerinde davanın yazılı safhası ve dosya incelemesi gizli iken, kural olarak duruşmalar kamuya açık olarak yapılır. Duruşmaların herkese açık olması Anayasa'nın 141'inci maddesi hükmü gereğidir. Duruşmanın açık yapılması, isteyen herkesin duruşma ile ilgili kurallara uymak şartıyla duruşmayı izleyebilmesi demektir. Bununla beraber, du-

---

⁷³ Yargıtay 16. HD, 9.6.2005, 7397/5108

⁷⁴ HONDU, Duruşma, s.10

ruşmaların herkese açık olması kuralının istisnaları da vardır. Bu istisna aynı maddenin 1'inci fıkrasında gösterilmiştir. Buna göre, genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin gerekli kıldığı hallerde, mahkeme duruşmanın bir kısmının veya tamamının gizli olarak, yani umuma kapalı yapılmasına karar verebilir. Bu husus mahkemenin takdirindedir. Gizlilik kararı tarafların isteği üzerine alınabileceği gibi, mahkeme resen de kararlaştırabilir.

Taraflar gizlilik talebini dilekçelerinde yapabilecekleri gibi, duruşma başlarken, hatta duruşma esnasında da sözlü olarak yapabilirler.⁷⁵

İdarî yargıdaki *gizlilik* halinin, hukuk mahkemelerindeki *kapalılığa* göre daha kapsamlı olduğu ileri sürülebilir.⁷⁶ Zira HUMK'nın 149'uncu maddesine göre, kapalılık kararı, genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin *kesin olarak* gerekli kıldığı hâllerde verilebilir. Bunun yanı sıra, duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli kararın açık duruşmada açıklanacağı, kapalı yapılan duruşmalar hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu kayıtlar idarî yargıda bulunmamaktadır.

Anayasanın 141'inci maddesinin ilk fıkrasının kapalılık için kesin gereklilik araması karşısında idari yargı bakımından aynı sonuca varılabilir. Bunun gibi, Anayasa'nın 141'inci maddesinin üçüncü fıkrasının "*Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.*" hükmü gereği ve HUMK'nın 151/2 ve 149'uncu maddelerine kıyasen, duruşmanın gizlilik talebinin reddi üzerine açık veya kapalı yapılması halinde, gerek bu husus gerek bunun gerekçesi tutanağa geçirilmelidir.⁷⁷

Duruşmanın gizliliği kuralı, doğal olarak taraflar açısından değil, taraf olmayanlar açısından dır. Gizlilik halinde, kanun gereği taraflar ve savcı duruşmada bulunurlar.⁷⁸ Hâkim, bazı kişilerin duruşmada hazır bulunmasına müsaade edebilir. Bu takdirde hâkim bunları gizliliğin ihlâl edilmesi için uyarır. Gizli yapılan duruşma işlemlerinin yayınlanması yasaktır. Bu yasağın ihlali halinde ilgililer hakkında cezaî işlem yapılır (TCK m.203).⁷⁹

⁷⁵ YENİCE/ESİN, s.533

⁷⁶ MÜDERRİSOĞLU, s.774, dp. 136.Ancak bu görüşün 1982 Anayasası ile aynı hükmü içeren 135'inci madde ve HUMK'nın 149'uncu maddesinde 2004 ve 2008'de değişiklik yapmadan önce savunulduğu gözden kaçırılmamalıdır.

⁷⁷ Bunun uygun olacağı yönünde, YENİCE/ESİN, s.53

⁷⁸ YAYLA, s.444

⁷⁹ KÖKSAL, S.145

Duruşmanın açıklığı kuralı, duruşmayı takiben yapılan dosya müzakerelerini ve dosyanın karara bağlanması aşamalarını kapsamaz.

2. Diğer Esaslar

Hem doğası gereği hem kanun gereği duruşmayı başkan yönetir (m.18/2). Duruşmanın başlayıp sona erdirilmesi, taraflara sıra ile söz verilmesi, gerektiğinde ek açıklama istemesi, tarafların konuşmalarının süre bakımından düzenlenmesi, Kanununun 31'inci maddesinin yollamada bulunduğu HUMK'nın 70 ve 150'inci maddelerinde öngörülen duruşmanın düzeni konusunda gerekli tedbirlerin alınması başkanın yetki ve görevine girmektedir.

Devletin dili Türkçe olduğundan (AY m.3/1), duruşmalar Türkçe yapılır. Davacı Türkçe bilmiyorsa yemin ettirilerek tercüman kullanılır.⁸⁰

Taraflar aralarında duruşma yapılmaması konusunda bir anlaşma yapamazlar. Böyle bir anlaşma geçersizdir.

B. Duruşmada Bulunacak Olanlar

Duruşmada, görevli kurulun tamamının bulunması zorunludur; noksan toplanarak duruşma yapılamaz.

Taraflar duruşmaya katılırlar. Her iki tarafın da hazır bulunması şart değildir. Fakat en az bir tarafın katılması gerekir. Varsa duruşmaya tarafların temsilcileri katılır. Buna göre, duruşmaya davacı taraf olarak gerçek kişi davacının kendisi ve/veya temsilcisi vekil, vasi, veli; özel hukuk kişisi ise ana sözleşmelerine göre yetkili organları veya onların tayin ettiği avukatları katılır. Davalı idare tarafı bir kamu tüzel kişisi veya kamu kurumu olduğundan duruşmada bunların yetkili görevlileri (müdür, hukuk müşavirleri, avukat, hazine avukatı gibi) hazır bulunurlar.⁸¹

⁸⁰ MÜDERRİSOĞLU, s.775; KARAVELİOĞLU, s.1134

⁸¹ 178 sayılı Maliye Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 9.maddesinin 2. ve 3.fıkralarında; "Başhukuk Müşaviri ve Muhakemat Genel Müdürü, hukuk müşavirleri, müşavir hazine avukatları ve hazine avukatları genel bütçe içindeki kamu kurum ve kuruluşlarını her tür ve derecedeki yargı ve icra mercileri ile hakemler nezdinde vekil sıfatıyla temsil ederler. 4353 sayılı Kanununun 19.maddesindeki bildirim, idare ve vergi mahkemelerine de yapılır. Aynı Kanununun 22.maddesinde esasları belirlenen idari davalarda temsil yetkisi, idare ve vergi mahkemelerini de kapsar" hükmü; 4353 sayılı Maliye Vekâleti Başhukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün Vazifelerine, Devlet Davalarının Takibi Usullerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanunun, "İdari Davalarda Temsil"i düzenleyen 22.maddesinde de, "idari davaların açılması, idareler aleyhine açılan bu nevi davaların takip ve müdafası daire amirlerine veya bu dairelerin bağlı oldukları Bakanlıklar hukuk müşavirlerine ait olup Danıştay'daki duruşmalarda bu daireler kendi amirleri veya hukuk

Danıştay’da görülen davalarda ilk derecede olsun, temyiz incelemesi olsun savcı mutlaka bulunur. Savcılık makamında, birden fazla savcı bulunabilir.

Danıştay’da bakılan davalarda, idare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinden farklı olarak dosyanın raportörü olan tetkik hâkimleri de yardımcı olarak duruşma salonunda hazır bulunurlar.⁸²

Müdahiller ile davanın ihbar edildiği üçüncü kişiler de yanında katıldıkları tarafla birlikte duruşmada hazır bulunurlar. Ancak bunların yokluğu duruşma yapılmasına engel değildir.

Bunlardan başka, yasa gereği veya gerektiğinde tarafların yanında bazı kişiler de duruşmaya katılırlar. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun mükerrer 378’inci maddesi gereği, Danıştay ve Vergi Mahkemelerinde yapılacak duruşmalarda, iddia ve savunmanın gerekli kıldığı hallerde, vergi davasına konu olan tarhiyatın dayanağı incelemeyi yapan inceleme elemanları ile mükellefin duruşmada hazır bulundurduğu mali müşaviri ve muhasebecisi de dinlenmek üzere hazır bulunabilir. Bunlar kendileriyle ilgili konularda açıklama yapabilirler; taraf olmadıkları gibi, avukatın hukukî işlevini üstlenemezler.⁸³

68

Danıştay, özel usulsüzlük cezasının kaldırılması için açılan davada, vergi mahkemesinin, idarenin savunma ve cevap dilekçelerinde 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 378’inci maddesi gereği tarhiyatın dayanağı incelemeyi yapan inceleme elemanının dinlenilmesinin talep edilmesine rağmen duruşma yapmadan karar vermesini bozma sebebi saymıştır.⁸⁴

müşavirleri ve hukuk müşaviri teşkilatı olmayan dairelerde ilgili şube amiri tarafından temsil olunur. Hazineyi ilgilendiren işlerde bu vazife Hazine Müşavir avukatı veya avukatları tarafından yapılır. Lüzumu halinde Maliye Bakanlığının alakalı servisine mensup ve Maliye Bakanlığı tarafından tensip edilecek bir memur Hazine Avukatı ile birlikte duruşmaya iştirak ettirilebilir.” hükümü yer almaktadır.

Bu hükümlerden, yükümlülerin adlarına salınan vergi ve cezalara ilişkin davalarda davalı tarafı Malmüdürlüklerinin veya Vergi Dairesi Müdürlüklerinin teşkil edeceği, bu davalara verilecek savunmaların ve mahkeme kararları hakkında kanun yollarına başvurmak gerekiyorsa bu konuda hazırlanacak dilekçelerin Malmüdürlüklerince veya Vergi Dairesi Müdürlüklerince düzenlenip Mal müdürü veya Vergi Dairesi Müdürleri tarafından imzalanmak suretiyle yargı yerlerine sunulacağı sonucuna varılmaktadır. İdari davalarda hazineyi ilgilendiren işlerde hazine müşaviri avukatı veya hazine avukatlarının sadece idari yargı yerlerindeki duruşmalarda hazineyi temsil yetkileri bulunmaktadır.

⁸² CANDAN, s. 532; COŞKUN/KARYAĞDI, s.299. Bu yardımcıların geçmişteki görevleri ile ilgili bkz. MÜDERRİSOĞLU, s.775

⁸³ GÖZÜBÜYÜK/DİNÇER, s.628

⁸⁴ Dnş. 4.D., 19.9.2007, 1959/2845, DD, Y.38, S.117, Ankara 2008, s.145-146

Tarafların yanında yardımcı olmak üzere teknik müşavir, hesap uzmanı gibi kimseler de duruşmada hazır bulundurulabilir.⁸⁵ Vergi mahkemelelerinde mali müşavir ve muhasebecinin dinlenmesi için yasal düzenleme bulunmakla beraber, bunların dinlenmesi için özel düzenleme bulunmamaktadır. Bununla beraber, uygulamada mahkeme kabul ederse, tarafın isteği üzerine teknik açıklama yapanlar da dinlenmektedir.⁸⁶

Duruşmada zabıt kâatibi bulunmaz.

Kural olarak, duruşmalar kamuya açık olduğundan dinleyiciler salonun kendilerine ayrılan bölümünde duruşmayı izlemek üzere bulunabilirler.

Duruşmaya katılacakların, belirtilen duruşma yerinde, saatinde hazır bulunmaları gerekir.

C. Kararlaştırılmasına Rağmen Duruşmanın Açılmaması Durumu

Duruşmaya karar alınmasına ve gün tayin edilmesine rağmen, bazı sebeplerle duruşma açılmayabilir. Duruşmanın açılmaması, kesin olabileceği gibi geçici ve ilerde açılmak üzere de olabilir.

1. Duruşmanın Kesin Olarak Açılmaması

Bazı hallerde duruşma artık kesinlikle bir daha açılmaz:

– Usulüne uygun tebligata rağmen her iki tarafın da mazeretsiz olarak duruşmaya gelmemesi halinde, duruşma açılmaz ve bir daha duruşma yapılmaz. Duruşma açmaksızın dosya üzerinden karar verilir.⁸⁷

– Davacı ölmüş olup ta dava sadece öleni ilgilendiriyorsa, duruşma yapılmaz.

– Davetiye tebligatının, tarafın adres değişikliği veya adresinde bulunmamasından ötürü yapılamadığı hallerde duruşma açılmaz. Duruşma açılmadığı gibi yargılamaya da devam edilemez. Tarafın yeni adresini bildirmesine kadar dosya işleminden kaldırılır. Yeni adres bildirildiğinde davaya kaldığı yerden devam edileceği, dolayısıyla duruşma için yeniden gün tayin edilip duruşma yapılacağı açıktır.

---

⁸⁵ Dnş. DDK, 21.6.1974, 1972/488-1974/555 (Davalı idare yanında hukuk müşaviri ile teknik müşavir); Dnş. 4.D., 1.3.1967, 1964/104-1967/1069 (Davalı idare olarak hazine avukatı ile birlikte temsilci belgeli hesap uzmanı), MÜDERRİSOĞLU, s.520 ve 521

⁸⁶ HONDU, Duruşma, s.15

⁸⁷ Dnş. 12.D., 6.12.2000, 1999/5851-2000/4503, COŞKUN/KARYAĞDI, s.302

– Davacı duruşmadan önce bir dilekçe ile duruşmadan vazgeçmiş ise ya da duruşmaya gelerek vazgeçtiğini bildirmiş ise duruşma açılmaz. Duruşma isteyen taraf, duruşma yapılınca kadar bu talebinden vazgeçebilir.⁸⁸ Duruşmadan feragatin yazılı olarak yapılması gerekir.⁸⁹ Duruşmada sözlü olarak feragatte bulunulmuş ise bu durum tutanakla tespit edilir.⁹⁰ Duruşma hakkı taraflara ancak bir kez verilir. Bu sebeple feragatten sonra tekrar duruşma talebinde bulunulamaz.⁹¹

– Duruşmadan önce yazılı olarak davadan feragat veya davayı kabul edilebileceği gibi, duruşma sırasında da sözlü olarak feragat veya kabul beyanında bulunulabilir.⁹² Bunun en azından tutanağa geçirilmesi gerekir. Davadan feragat veya davayı kabul halinde, bunun karşı tarafa tebliği gerekmez, davaya son veren bir taraf işlemi olduklarından duruşmaya son verilir.

2. Duruşmanın İleride Yapılmak Üzere Açılmaması

Bazı hallerde daha sonra belirlenen tarih ve yerde yapılmak üzere duruşmanın açılmamasına karar verilebilir:

70 – Duruşmaya gelmeyen tarafın özründen dolayı talep üzerine veya resen duruşmanın ertelenmesi halinde duruşma açılmaz.

– Duruşma davetiyesi usulüne uygun tebliğ edilmemiş ve duruşmadan önce yenilenmesi için yeterli vakit kalmamışsa, duruşma açılmaz, ileri bir tarihte yapılır.⁹³

⁸⁸ Adalet Bakanlığına karşı, Adli Tıp Yönetmeliğinin bir maddesinin iptali için açılan davada duruşma talep edilmiş ve verilmiş olmasına rağmen, belirlenen günde her iki tarafın da gelmediği, özür de bildirmediği görülerek duruşma açılmadan dosya üzerinden inceleme yapılmasına karar verilmiştir, Dnş. 4.D., 15.6.1967, 1964/515-1967/3461, DKD, S. 11-118, s.199. Bunun gibi, DİDDGK, 9.5.1996, 222/261, DD, S.92, s.138 vd.

⁸⁹ KARAVELİOĞLU, s.1125. Eski bir karara esas olayda, davalı duruşmaya gelmemiş, gelen davacı da duruşmadan sözle feragat etmekle birlikte ayrıca bunu daha sonra yazılı olarak da teyit etmiştir. Danıştay bu dilekçeyi karşı tarafa tebliğ etmeksizin duruşma yapmadan karar vermiştir. Dnş. 19.12.1969, 229/890, Dnş. DDK, 27.9.1974, 1973/65-1974/632, MÜDERRİSOĞLU, s.524

⁹⁰ MÜDERRİSOĞLU, s.776

⁹¹ Bkz. yuk. Dnş. 5.D., 27.6.1952, 1951/2204-1952/1958, DKD, S.54-57

⁹² HONDU, Duruşma, s.9. İYUK'nın 31'nci maddesinin göndermede bulunduğu HUMK'nın 93'ncü maddesi, "Feragat ve kabul beyanı dilekçe ile veya yargılama sırasında sözlü olarak yapılır" hükmünü amirdir.

⁹³ Duruşma davetiyelerinin her ikisi de taraflardan birine tebliği edilerek diğer tarafın duruşmaya gelemediğinin belirtilmesi suretiyle uyuşmazlık hakkında karar verilmesinde isabet bulunmadığı hakkında, Dnş. 7.D., 13.10.2004, 744/2422, ERGEN, S.288

- Duruşmalı işlerde henüz duruşma günü verilmeden vekil görevinden istifa etmiş ise, duruşma yapılmaz. Asile durum bildirilir ve yeni duruşma günü verilir.⁹⁴
- Taraflardan biri duruşma gününde vekâletten çekildiğini duruşma günü bildirirse duruşma açılmaz, ileri bir tarihte yapılır.⁹⁵
- Davacı duruşma günü gelip de davasını anlatamayacağını, hukukî yardımına ihtiyacı olduğunu, bu yüzden bir vekil tutmak zorunda olduğunu beyanla duruşmanın talikini isterse, duruşma açılmaz. Verilen süre içinde tutulan vekile yeniden duruşma günü bildirilir.⁹⁶
- Duruşma esnasında müdahale istendiği takdirde duruşma yapılmaz. Bu talep taraflara bildirilir ve müdahale hususu sonuca bağlandıktan sonra duruşma yapılır. Bu durum, davanın ihbarı üzerine katılmada da geçerlidir.

Bunlara duruşma esnasında hâkimin reddinin talep edilmesi veya (gelen tarafla arasında çekinme sebebi olduğunu huzurda anlayan) hâkimin çekinmesi hallerini de ekleyebiliriz. Bu takdirde duruşmaya devam olunmaz. Ret dilekçesi alındıktan sonra sonucuna göre duruşma yapılır.⁹⁷ Davanın reddi kurumunun özellikleri ve usûlî süreci dikkate alındığında, duruşmanın ertelenmesinin gerektiği; ancak reddin duruşmadan sonra yapılması halinde, talebin reddinin duruşmanın tekrarlanması sonucuna yol açmayacağı söylenebilir.

3. Duruşmanın Ertelenmesi

Yukarıda belirlenen hallerde duruşma açılmayıp ileri bir tarihe ertelenmektedir. Bunlardan, tarafların mazeret göstererek duruşmanın ertelenmesini talep halleri üzerinde ayrıca durmak gerekir. Daha önce tayin ve tespit edilen duruşma gün ve saatinde tarafların duruşmaya katılabilmelerini engelleyen önemli bir özürleri ortaya çıkabilir.

Erteleme sebepleri konusunda idarî yargılamaya mahsus bir düzenleme bulunmadığı gibi, Kanunun 31'inci maddesinde HUMK hükümlerinin uygulanacağına dair bir yollama da yoktur. Dolayısıyla HUMK'nın ertelemeye ilişkin hükümleri doğrudan uygulanamaz. Bu bakımdan erteleme

---

⁹⁴ MÜDERRİSOĞLU, s.776

⁹⁵ TOPUZ/ÖZKAYA, s.520; KARAVELİOĞLU, s.1136

⁹⁶ MÜDERRİSOĞLU, s.776

⁹⁷ MÜDERRİSOĞLU, s.801

sepelerinin takdiri mahkemeye aittir. Ancak, biz mahkemenin bu takdir yetkisini kullanırken HUMK hükümlerindeki esasları örnek alabileceği kanaatindeyiz.

Danıştay, bir kararında davetiyenin gönderiliş tarihi ile tebliği tarihi arasındaki sürenin kısalığından dolayı, duruşmanın ertelenmesine ilişkin isteği kabul görmeyen şirketin temyiz talebini, ortada şirketin duruşmaya katılmasını zorlaştıran veya engelleyen bir hâl olmadığı gibi bu yönde bir iddia da bulunmadığını belirterek reddederken, ayrıca:

“Diğer taraftan 2577 sayılı Kanun’un 31 inci maddesinde, H.U.M. Kanun’unun uygulanacağı haller arasında duruşmalar yer almamıştır. İdarî yargıdaki duruşmalara ilişkin esaslar 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanun’unda düzenlenmiş olup, taraf vekillerinin duruşmanın ertelenmesi isteminde öne sürdükleri sebeplerin takdiri münhasıran mahkemeye aittir. Bu itibarla yükümlü şirket vekilinin, H.U.M. Kanunu uyarınca mahkemenin duruşmayı ertelemesi gerektiği yolundaki iddiaların hukukî dayanağı yoktur.”⁹⁸

Taraflar genellikle hastalık durumunu veya hava muhalefetini ileri sürerek ve raporlarının olduğunu belirterek özür bildirirler ve duruşmanın ertelenmesini isterler.⁹⁹ Bu talebin duruşmadan önce yazılı olarak istenmesi, sonra da olsa mazeretin belgelenmesi gerekir.¹⁰⁰

Avukatlar hastalık durumu yanında bir başka mahkemede aynı saatte duruşmalarının olduğunu belirterek erteleme isteğinde bulunurlar.

Duruşmayı yapacak hâkim veya mahkemenin görev yapmasını engelleyen olağanüstü haller de meydana gelebilir. Mahkemeler; sel, deprem, yangın ve diğer olağanüstü doğa olaylarıyla hâkimlerin atanması gibi idarî etkenlerin bulunması halinde duruşmanın resen ertelenmesine karar verilebilir. Heyet oluşmadığında buna ilişkin bir tutanağın dosyaya konmasında fayda vardır.

Duruşmayı yapacak kurul, erteleme isteğini değerlendirir. Mazeret kabul ve istek yerinde görülürse, diğer tarafa da bilgi verilerek ve tespit

⁹⁸ Dnş 7.D., 20.5.19952, 1988/894-1992/1608, DD, S.86, s.400

⁹⁹ Her iki tarafın da duruşmaya gelmediği, fakat davacı vekilinin istirahat raporu gönderdiği davada, davacı vekilinden celse harcının alınmasına karar verilerek duruşma talik edilmiştir, Dnş. 10.D., 13.6.1972, 1970/1065-1972/1621, Dnş. DDK, 27.9.1974, 1973/65-1974/632, MÜDERRİSOĞLU, s.523

¹⁰⁰ YENİCE/ESİN, s.534

edilecek diğer bir tarihte duruşma yapılmak üzere duruşmanın ertelenmesine karar verilir. Erteleme isteği yerinde görülmezse, istemin yerinde görülmeyerek reddine ve gelen tarafın hazır bulunmasıyla duruşma yapılmasına karar verilir. Gelen taraf yoksa erteleme isteğinin reddiyle birlikte inceleme dosya üzerinde yapılarak karar verilir.

Genellikle duruşmanın ertelenmesi isteği duruşmadan birkaç gün önce mahkemeye ulaşmakta ya da duruşma günü karşı tarafa, geldikten sonra iletilmektedir. Bu takdirde talebin karşı tarafın da görüşü alınarak değerlendirilmesi ve mazeret de pek geçerli değilse isteğin reddi ile duruşmanın yapılması gerektiği belirtilmektedir.¹⁰¹

Bir uyuşmazlıkta, davacı vekili duruşmanın uzun süre ertelenmesini istemiş, bu kabul edilmediği takdirde istifa etmiş sayılmasını bildirmiştir. Danıştay, erteleme talebini geçerli bulmamış ve istifa için bir şart ileri sürülemeyeceğinden usûlüne uygun tebligata rağmen duruşmaya gelmeyen davacı vekilin yokluğunda duruşmaya devam etmiştir.¹⁰² Erteleme kısa bir karar şeklinde yazılı olarak taraflara bildirilir:

“Davacının bir yıl kademe ilerlemesinin durdurulmasına ilişkin disiplin cezasının iptali isteğiyle Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı’na karşı açtığı davada, 20.12.2000 tarihinde yapılması daha önce uygun görülerek 11.11.2000 tarihinde davetiyesi tebliğ edilen duruşmaya davacının 12.12.2000 tarihinden itibaren dört gün sağlık iznli bulunduğunu belirten rapor göndererek katılamayacağını bildirdiği ve duruşmanın ertelenmesini istediği (faksla) anlaşıldığından, duruşmanın taraflara ayrıca bildirilecek bir tarihte yapılmak üzere ertelenmesine ve 2.080.000 lira celse harcının duruşmanın ertelenmesine neden olan davacıdan alınmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.”¹⁰³

Erteleme halinde, bazı farklı uygulamalar bulunmakla beraber genellikle celse harcı gibi, erteleme harcı alınmakta ve bu harç yatırılmadığı takdirde duruşma yapılmamaktadır.

Ç. Duruşmanın Açılması ve İcrası

Duruşmanın yapılması için belirlenen yer ve saatte görevli daire veya kurul, Danıştay Savcısı ve tetkik hâkimi yerlerini alırlar. Başkan, kurulun

¹⁰¹ HONDU, Duruşma, s.13. Erteleme halinde vakit varsa karşı tarafa durum telgraf vb. vasıtalarla bildirilir.

¹⁰² Dnş. DDK, 9.4.1968, 1955/81-1965/342, MÜDERRİSOĞLU, s.523-524

¹⁰³ Dnş. 12.D., 20.12.2000, E. 2000/917 SK., COŞKUN/KARYAĞDI, s.302-303

ortasında oturur. İdare ve vergi mahkemeleri ile bölge idare mahkemelerinde Başkanın sağ tarafında kıdemli üye, solunda ise sağındakine göre kıdemsiz üye yer alır.

Danıştay'da ortada daire başkanı, ilk sağda en kıdemli üye (başkan vekili), ilk solda kıdem sırasında ikinci üye, sağda ikinci sırada kıdem sırasında üçüncü olan üye, solda ikinci sırada ise en kıdemsiz (kıdem sırasında dördüncü) üye yer alır. Danıştay Savcısı kurulun ilerisinde sağ tarafta, tetkik hâkimi yine kurulun ilerisinde sol tarafta yerlerini alırlar. İdarî Dava veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurullarında da bu kıdem sırasına göre üyeler yerlerini alırlar.¹⁰⁴

Duruşmaya katılan hâkim sınıfından yetkili ve görevliler duruşmada resmî ve hâkimlere mahsus özel kıyafet, yani cübbe giyerler.

Başkan, duruşma sırası ve saati gelince mübaşire tarafları çağırmasını söyler. Mübaşir, elindeki listede yazılı sıraya göre duruşma salonu kapısında yüksek sesle davanın taraf ve vekillerinin adlarını okuyarak çağırır. Listedeki sıra mazeret halinde ve gerek görülürse değiştirilebilir.¹⁰⁵

74 Davacı, varsa vekili ve davaya davacı yanında katılanlar kurulun karşısında başkana göre sol tarafta davalı temsilcileriyle varsa vekil ve davalı yanında davaya katılanlar mahkeme kuruluna göre sağ tarafta yerlerini alırlar.

Duruşma sırasında davacı veya kanun yoluna başvuran (temyiz eden veya itirazda bulunan) taraf, diğer tarafın sağında olacak şekilde yer alır.

Başkan, tarafların yerlerini almasının ardından yoklama yapar. Taraflardan gelmeyen varsa, başkan usûlüne uygun tebligat yapıp yapılmadığına bakarak durumu tespit eder. Usûlüne uygun tebligata rağmen her iki taraf ta gelmemişse duruşma yapılmaz. Durum tespit edilerek inceleme, duruşmasız herhangi bir dava gibi evrak üzerinden yapılır ve karara bağlanır. Duruşmaya taraflardan yalnız birinin gelmesi halinde, diğer tarafın mazereti yoksa hazır tarafla duruşma yapılır (m.18/3). Yoklama sonucu durum kısaca not edilir ve aynı zamanda duruşmaya kimin geldiği, kiminle duruşma yapıldığı, duruşmadan sonra verilen kararda belirtilir.

---

¹⁰⁴ COŞKUN/KARYAĞDI, s.298-299

¹⁰⁵ Uygulamada her dava için ayrı bir saat verilmemekte, bu da tarafların beklemesine sebep olmaktadır. KURU bunu eleştirerek usul ekonomisi gereği belli bir saatin tayin edilmesinin; eğer bekleme süresi fazla uzarsa ve taraflar zamanında duruşmaya alınmamışsa gelmemiş sayılmamalarının gerektiğini ifade etmektedir., KURU, s.1869

Kezâ, duruşma isteyen taraf duruşma isteğinden vazgeçmiş ve mahkemece de duruşma yapılmasına gerek duyulmuyorsa yine duruşma açılmaz ve inceleme dosya üzerinde yapılarak uyuşmazlık karara bağlanır.

Başkan, eğer davacı, vekille temsil ediliyorsa, geçerli vekâletname ile vekilin idarelerde temsil belgesi bulunup bulunmadığını kontrol eder. Avukat daha önce vekâletname vermemişse duruşmada vermesi gerekir. Vekâletname vermeyen avukat duruşmaya alınmaz.

İlk başta yoklamada bulunmakla beraber, daha sonra taraflardan birinin veya vekilinin terki halinde duruşmaya devam edilir. Ancak her iki taraf ta duruşmayı terk ederse duruşmaya devam edilemez.

Taraflar daha önce dilekçelerinde duruşmanın gizliliğini istememiş ise duruşmanın başında, hatta duruşma yapılırken sözlü olarak gizlilik kararı alınmasını isteyebilirler. Daha önce bir karar verilmemişse talep heyetçe değerlendirilir. Bu karar yazılı değildir. Kurulun kararını başkan duruşmada taraflara tefhim eder. Durum tutanağa kaydedilmelidir. Alınan karara göre açık veya kapalı olarak duruşma yapılır. Karar talep üzerine veya resen duruşma devam ederken alınmışsa kalan kısım kapalı yapılır.¹⁰⁶

75

Kanun gereği taraflara karşılıklı ikişer kez söz verilir. Taraflardan yalnız biri gelmişse bir kez söz verilir ve dinlenir. Buna göre her iki taraf da hazırsa, önce davacıya söz verilir ve davasını kısaca, dayanaklarıyla anlatması istenilir. Davacının vekili varsa önce vekile söz verilir. Usûlüne uygun tebligata rağmen avukatın gelmemesi halinde, gelen davacı zorunlu olarak dinlenir. Davacı adına vekil konuşmuşsa, davacının kendisinden de bir diyeceği olup olmadığı sorulur.¹⁰⁷ Danıştay'a göre, duruşmaya katılarak söz hakkını kullanmak isteyen davacı vekiline bu hakkın tanınmaması âdil yargılama hakkına aykırılık teşkil eder.¹⁰⁸

Davacı tarafın açıklamalarından sonra davalı tarafa söz verilerek savunması dinlenir.

Davacıya tekrar olmamak şartıyla davalının savunma açıklamalarına karşı ne diyeceği sorulur. Aynı hak davalıya da tanınır, yani davacı ikinci

---

¹⁰⁶ TOPUZ/ÖZKAYA, s.519

¹⁰⁷ "Avukatın yanında duruşmaya gelen asil de dinlenebilir. Bir sakınca yoktur.", TOPUZ/ÖZKAYA, s.519-520

¹⁰⁸ Dnş. 5.D., 29.9.2004, 291/3370, ERGEN, s.288 ve DKD, S.6, s.151

söz hakkında yeni bir şeyler söylemişse, davalıdan kısaca bu konuya ilişkin savunması sorulur.

Davaya katılan (müdahil) üçüncü kişilerle davanın ihbar edildiği üçüncü kişiler de ilgili oldukları tarafın yanında duruşmaya katılırlar. Yanında yer aldıkları taraftan sonra sırasıyla onlara da söz verilip dinlenirler.

Tarafların iddia ve savunmalarına müdahale edilmez. Ancak, başkan tarafından davanın dışına çıkılmaması veya davaya etkisi olmayan ayrıntıdan kaçınılması ihtar olunur. Yönetim yetkisinin gereği olarak başkan konuşma sürelerini sınırlandırabilir. Taraflar konuşmayı uzatırsa uyarılırlar ve kendilerinden dava dosyasıyla sınırlı olarak kısaca sözlerini tamamlamaları istenir. Sözlü yargılama söz konusu olduğundan, tarafların hatırlamak için notlarına bakmasına, bazı belgeleri okumasına müsaade edilirse de yazılı iddia ve savunmalarını aynen okumalarına izin verilmez.

Duruşma sırasında taraflar iddia ve savunmalarını ispat için belge ve bilgi sunabilirler. Bu tür belgeler başkanın izni ile mübaşir tarafından dosyasına konulmak için alınır ve incelenmek üzere Danıştay'da tetkik hâkimine, diğer mahkemelerde ilgisine verilir.

76

Duruşmada ibraz edilen belge, okunamıyor, eksik, silik veya münasebet-siz ise (davayla ilgisi yoksa) alınmaz; alınmışsa iade edilir, İade halinde, talep edilmişse belgenin yeniden düzenlenmesi veya işe yarayanının ibrazı için uygun bir süre verilir. Bu süre zarfında yenisi düzenlenmezse yeniden süre verilmez (HUMK m.78/II). Kanaatimizce hukuk yargılamasına ilişkin bu süre zorunluluğu, idari yargılamada erteleme sebebi kabul edilemez; ancak İYUK'un 16/2 ve 21'inci maddeleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Taraflar, iddia ve savunmalarını ayakta yaparlar.

Duruşmada üyeler taraflara soracakları soruları başkana ileterek sordurabilecekleri gibi başkanın izni ile doğrudan taraflara soru yöneltebilirler. Aynı hakkı savcıya da tanımak uygun olur. Buna karşılık taraflar birbiriyle konuşamazlar. Ancak başkanın müsaadesi ile tarafların birbirine dava ile ilgili bir hususu sormalarına engel bir usûlî hüküm yoktur.¹⁰⁹

İdare, vergi ve bölge idare mahkemelerinde taraflar karşılıklı ikişer kez dinlendikten sonra duruşmaya son verilir. Duruşmanın bittiği ve kararın

---

¹⁰⁹ MÜDERRİSOĞLU, s.775

daha sonra taraflara tebliğ edileceği başkan tarafından sözlü olarak bildirilir.

Taraflar ancak duruşma sırasında dinlenebilir. Duruşma dışında, duruşma başlamadan önce veya bittikten sonra heyet salonunda hazır olsa bile tarafların dinlenmesi ya da ekleme yapması mümkün değildir.¹¹⁰

Duruşma esnasında usûlle ilgili öncelikle çözümlenmesi gereken iddialarda bulunulduğu takdirde, başkan, duruma göre, diğer üyelerin görüşlerini alarak hemen kararını açıklar. Tartışılarak çözümlenecek bir konuyla karşılaşıldığında, başkan duruşmaya bir süre ara verip tarafları duruşma salonundan çıkardıktan sonra konu görüşülür. Şüphesiz duruma göre kurulun başka bir odada görüşme yapması da mümkündür. Alınan karar duruşmanın devamını engelleyici nitelikte değilse karar açıklanarak duruşmaya devam edilir.

İdarî yargıda duruşmaya ara verilmesi veya kesilerek belli bir süre sonra devam edilmesi mümkün müdür? Pratikte böyle bir durumla karşılaşılmadığı gibi, teorik ve kurgusal bir sorun olarak görülmeyen bu hususla ilgili idari yargılama usulünde bir çözüm de öngörülmemiştir. Gerçekten de duruşmayı tek ve bir bütün olarak gören İdarî Yargılama Usulü Kanununda da, inzibat ve düzen yönünden yollama yapılan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda da bu konuda bir düzenleme bulunmamaktadır. Duruşmanın belirlenen gün ve saatte mazerete binaen yapılamaması ve açılmayıp ertelenmesi halleri dışında, bazen açılan duruşmanın kesintiye uğraması söz konusu olabilir. Örneğin yemek vaktinin gelmesi, bir tarafın aniden ve kısa bir süre için rahatsızlık geçirmesi, salonun teknik ekipmanında bozukluk meydana gelmesi, elektrik kesilmesi gibi sebeplerle duruşmaya ara verilebilir. Keza, duruşmanın uzayıp geceye kalması gibi durumlarda sabahleyin devam etmek üzere duruşmaya ara verilebilir. Bu hallerle ilgili bir düzenleme yoksa da gerek istisnaî olması, gerek birden fazla yapılamaması sebepleriyle duruşmaya zorunlu olarak ara verilebileceği kabul edilmelidir. Ancak, bu, kesinti sebebiyle birden fazla yapılması anlamına gelmediği gibi, ceza yargılamasında veya hukuk usulündeki gibi duruşmanın taliki/tecili/ara verilmesi demek değildir.¹¹¹ Kanaatimizce bahsedilen zaruret hallerinde duruşmaya fasıla verilmesi gerektiğinde, bu husus en azından tutulan tutanağa kaydedilmeli, verilen

---

¹¹⁰ HONDU, Duruşma, s.12-13

¹¹¹ Bu fasılayı, mülga CMUK ile HUMK'da yer alan duruşmanın taliki, tecili ve başka güne bırakılması durumları ile karıştırmamak gerekir.

aradan sonra da duruşmaya, kalınan yerden ve daha önceki işlemleri tekrarlamaksızın aynen devam edilmelidir.

D. Duruşmada İspat Usûlü ve Deliller

1. Genel Olarak

İdarî yargılama usulünde, delil serbestisi esası geçerli olduğundan davanın yapısına göre yazılı delillerin yanında bilirkişi ve keşif gibi takdiri deliller kullanılabilir.

Taraflar, davanın mahiyetini değiştirici ve genişletici nitelikte olmamak kaydıyla, duruşmada, dava, cevap ve savunma dilekçelerinde belirttikleri hususlarla ve bunları destekleyici ve tamamlayıcı nitelikte eski/yeni her türlü sebepleri ileri sürebilirler.¹¹²

Mülga 521 sayılı Danıştay Kanunu'nun 79'uncu maddesinin 3'üncü fıkrasında, "*Duruşmada, ancak tarafların dilekçe ve savunmalarında ileri sürdükleri sebep ve deliller tartışılır.*" hükmü mevcuttu. Yeni düzenlemede bu hüküm yer almamaktadır. Bu değişiklik karşısında, genişletme ve değiştirme mahiyeti taşımamak kaydıyla, tarafların sair zamanlarda ve duruşmada, bazı maddî ve hukukî durumları ileri sürebileceği kabul edilmelidir. Bunların başında kamu düzenine ilişkin usûl konuları bulunmaktadır. Bu cümleden olmak üzere, taraflar, yetki, görev, süre, kesin hüküm gibi hususları duruşmada da ileri sürebilirler. Aynı şekilde, işlemin hukuka aykırılığına yönelik olarak anayasaya aykırılık iddiasıyla konunun Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi istenebileceği gibi, işlemin daha önce beyan edilmediği halde başka unsuru yönünden de sakatlık taşıdığı, hatta yok hükmünde olduğu bile öne sürülebilir. Keza, maddî olayla ilgili takviye edici, tamamlayıcı, açıklayıcı ek bilgi ve belgeler sunulabilir. Ancak, iddia ve savunmanın genişletilmesi/talebin değiştirilememesi yasağını ihlâl etmemek gerekir. Meselâ, istenen tazminat tutarı bilirkişi raporuna dayanarak arttırılamaz; atamaya ek olarak yetersiz sicil de iptali talep edilemez; maddî olayı tümüyle ve başka boyuta taşıyacak (ölümün trafik kazasından değil, zehirlenmeden kaynaklandığı gibi) veya uyuşmazlığı temelinden değiştirecek (resen emekliliğe sevk mahkûmiyete değil de yaş haddine dayandığı gibi) şekilde yeni iddia ve

---

¹¹² "Davacı vekilinin dilekçede bulunmayan kararnamenin kanuna aykırılığı demonte vasıtalarla fon alınmayacağı hususlarına ait duruşmada ileri sürdüğü iddiaların tartışılmasına imkân yoktur.", Dns. 12.D., 23.11.1965, 1969/1154, MÜDERRİSOĞLU, s.522

savunmada bulunamaz; vb... Bunun sınırını da hâkimin resen araştırma yetkisi kapsamı olarak tayin ve tespit etmek lâzım gelir.¹¹³

Dilekçe ve savunma ile birlikte verilmeyen belgeler, yeni iddiaları içeriyor ve karşı tarafa iletilmemiş ise, bunların vaktinde ibraz edilmelerine imkân bulunmadığına mahkemece kanaat getirildiği takdirde, kabul edilip karşı tarafa tebliğ edilebilir veya verilebilir. Bu belgeler duruşmada ibraz edilirse, karşı taraf hemen cevap verebileceği gibi cevap vermek için uygun bir süre de isteyebilir. Karşı tarafın verilen makul süre içinde cevap vermesi gerekir. Ancak, karşı taraf, hemen cevap verilebileceğini beyan eder veya cevap vermeye gerek görmezse, ayrıca tebliğ edilmez (m.21).

Taraflar, dava ve savunma dilekçelerinde ileri sürdükleri konular ile bağılıysa da kamu düzenini ilgilendiren durumlar bu kuralın dışındadır.¹¹⁴

İdarî yargılamada hâkim de, resen maddî uyuşmazlığa ilişkin her türlü inceleme ve araştırmayı serbestçe yapabilir. Bu suretle iddia ve savunmalarda ortaya konan maddî durumun gerçeğe uygun olup olmadığını belirlemeye yönelik olarak tarafların hiç temas etmedikleri hususları araştırabilir; gerekirse keşif ve bilirkişi incelemesi de yapabilir.

79

Danıştay, idarî yargıda resen araştırma ilkesi geçerli ise de bunun keyfî olarak kullanılmayacağını söylemektedir. Danıştay, bunun, mahkemenin araştırmalarını keyfî bir şekilde yürütmesi anlamına gelmediğini, Kanun'un 1'inci maddesinde yazılık esasının uygulanacağını ve incelemelerin evrak üzerinde yapılacağını belirttiğini, keza 17 ve 18'inci maddelerinde tarafların duruşmada dinleneceğinin hüküm altına alındığını, duruşma yapmaksızın taraflardan birinin çağrılması suretiyle bilgisine başvurulmasının mümkün olmadığını belirterek, vergi mahkemesinin resen araştırma ve inceleme yaparken, kanunda gösterilen esaslar çerçevesinde bir araştırma yapmaksızın duruşma dışında yükümlünün bilgisine başvurmada isabet görmemiştir.¹¹⁵

Duruşma sırasında dilekçe ve cevaplarda belirtilenlerden başka bir hususa değinilmesi veya belge verilmesi halinde, eğer bunlar dayanak yapıl-

¹¹³ GÖZÜBÜYÜK, s.344, KALABALIK, s.230. Özellikle, YENİCE/ESİN, S.534-536; HONDU, Duruşma, s. 6-7

¹¹⁴ GÖZÜBÜYÜK, s.344, KALABALIK, s.230

¹¹⁵ Dnş. 3.D., 25.10.1989, 452/2340, DD, S.78-79, s.176

mışsa kararda, “*Duruşma sırasında ... tarafından ileri sürüldüğü üzere/ibraz edilen belgeye göre*” gibi ifadelerle açıklama yapılmaktadır.

2. Tanık Dinlenmesi ve Yemin

Hukuk yargılamasında kullanılan ispat araçlarından özellikle tanık, duruşma bakımından önem arz etmektedir. Keza duruşmada yemine de başvurmak isteyen taraf olabilir. Ancak, HUMK’ya yollamada bulunan Kanun’un 31’inci maddesinde tanık ve yemin gibi delil türlerine açıkça yer verilmediği gibi, yazılılık esası ile bağdaşmadığından bunlara idarî yargılamada başvurulamaz.¹¹⁶ Uygulamada da duruşmada tanık ve yemine müracaat edilmemektedir.¹¹⁷ Aynı şekilde yemine icabet edilmediği için yemin teklif edilmiş hususun ikrar edilmiş sayılması da mümkün değildir.¹¹⁸

Buna karşılık, tanık dinlenmesinin gerek ve mümkün olduğu ileri sürülmektedir. HONDU, bazı somut örnekler vererek idarî yargıda duruşma esnasında tanık dinlenmesine ihtiyaç duyulduğunu, takdiri bir delil olarak tanığa başvurulabileceğini, esasen tanık dinlenmesinin duruşma kurumuna bir anlam katacağını söylerken,¹¹⁹ ÇAĞLAYAN, bazı yargı kararlarına işaretle tanık dinlenebilmesinin gerektiğini, Kanun’un 20’nci maddesinde düzenlenen resen araştırma yetkisi uyarınca ‘her türlü incelemeyi yapabilme imkânı’ çerçevesinde duruşmada tanık da dinlenebileceğini, idare hukukunun içtihadî özelliğine dayanarak böyle bir uygulamanın yapılabileceğini belirtmektedir.¹²⁰ YILDIRIM da her çeşit incelemeyi yapan hâkimin ilgilileri dinleyebileceğini söylemektedir.¹²¹

¹¹⁶ GÖZÜBÜYÜK, s.463; CANDAN, s.752, 803; KARAVELİOĞLU, s.1411; Celal ERKUT/Selçuk SOYBAY, Anayasa ve İdare Yargılama Hukukuna İlişkin Kanunlar, 5.B., İstanbul 2001, s.353; Nihat KAYAR, *Yönetmelik Yargı/Kuruluş ve İşleyiş*, Ekin Yayın Dağıtım, Bursa 2010, s.451. Duruşmada tanık dinlenemeyeceği kabul edilmekle beraber, naip üyenin, delil tespiti esnasında atıfta bulunulan HUMK çerçevesinde tanık dinleyerek beyanlarını tutanağa geçirtebileceği savunulmaktadır. YENİCE/ESİN, s.8

¹¹⁷ GÖZÜBÜYÜK, s.463

¹¹⁸ YAYLA, s.488

¹¹⁹ Bazı hallerde tarafların getirdiği tanığın dinlenebileceği yolundaki görüş için bkz. HONDU, Duruşma, s.14; “İdari Yargılama Usulünde Tanık”, I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı, s.263 vd. Anılan sempozyumun tartışmalar bölümünde de bazı hukukçuların aynı görüşe katıldığı anlaşılmaktadır. Bkz. aynı yayın, s.291-292

¹²⁰ Ramazan ÇAĞLAYAN, “İdari Yargılama Usulünde Tanık Delilinin Yeri”, SÜHFD, C.11, S.3-4, 2003, s.195 vd.

¹²¹ Turan YILDIRIM, *İdari Yargı*, Beta Yayınevi, İstanbul 2008, s.429

Bize göre, bazı hallerde takdiri bir delil olarak duruşmada tanık beyanına başvurulması zarurî ise de açık bir düzenlenme bulunmadığı gibi, HUMK’da da atif olmadığından mevcut durum itibarıyla idarî yargıda tanık dinlenmesine imkân yoktur. İdare hukukunun içtihadlığı esasının kodifiye edilmemiş konu ve durumlarda ortaya çıkacağı da dikkate alındığında, idarî yargılamanın yazılılığı ilkesi karşısında kanunda öngörülen duruşma yapısının tanık dinlenmesine uygun olmadığı kanaatindeyiz. Duruşma, yeni delillerin sunulması amacıyla kullanılmayacağından bir delil aracı olarak tanık beyanına başvurulamaz.¹²² Bununla birlikte, yazılı belgeye dayandırılması güç bazı hallerde ve bilâkis görgüyle ispatlanabilecek eylemler (meselâ, bayrak merasiminde marş söylenmesi gibi)¹²³ söz konusu ise tanık dinlenmesinin gerekli ve yararlı olacağını, bunun da duruşmaya bir anlam katacağını söyleyebiliriz. Bu bakımdan, Kanuna, mahkemenin, talep veya gerek görülmesi üzerine, resen araştırma ilkesi çerçevesinde takdiri delil olarak duruşmada tanık dinleyebilmesi yönünde bir hüküm konulması yerinde olur. Fakat tanık beyanlarının tespit şekli ve usûlü de kayda bağlamalı, mutlaka huzurda görsel/işitsel malzeme ve/veya bir kâtip marifetiyle tutanak tutulması da öngörülmelidir.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 3’üncü maddesinin B bendine göre ancak idare tarafından ve vergiyi doğuran olayla açık ve tabii ilgisi olması şartıyla tanık dinlenebileceği belirtilmektedir.¹²⁴

81

Bir uyuşmazlıkta, idare mahkemesince, davacının tez savunma sınavında başarılı olduğu ve tutulan tutanağa sehven oybirliğiyle ret kararı yazılmış olabileceği yolundaki iddialar üzerine, ara kararı ile 5 jüri üyesine, ilgilinin doktora tez sınavında başarılı olup olmadığı, oybirliğiyle verilen ret kararının sehven verilip verilmediği sorulmuş, cevaben gönderilen jüri üyelerinin ifadelerinden, 3 jüri üyesinin olumlu oy kullandığının anlaşıldığı gerekçesiyle dava konusu işlem iptal edilmiştir. Danıştay, yasa hükümleri ve yerleşmiş idarî yargılama usulü ilkelerine göre, yazılı yargılama yapmak zorunda olan idarî yargı yerlerinin kendiliğinden yapacakları her çeşit inceleme için, lüzum gördükleri ve taraflar veya ilgili yerlerden isteyebilecekleri evrak ve bilgiler kapsamında, tanık veya şahit dinlenmesi ya da ifade alınması şeklinde bir yöntem bulunmadığını, ayrıca, Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasası’na atıfta bulunulan konular ara-

¹²² Kemal GÖZLER, **İdare Hukukuna Giriş**, 10.B, Ekin Yayınevi, Bursa 2009, s.499

¹²³ İl Han ÖZAY’ın bu örneği için bkz. I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi, Birinci Kitap, İdari Yargı,291

¹²⁴ CANDAN, s. 803 vd.

sında da bu yönde bir kural mevcut olmadığını belirterek, davacının iddiası ciddi bulunuyorsa başarılı olup olmadığı konusunda bilirkişi incelemesi yaptırılarak doğacak sonuca göre karar verilmesi gerektiğine karar vermiştir.¹²⁵

Danıştay’a göre;

“... İdarî Yargılama Usulü Kanunu’nda yazılı yargılama usulü esas alındığına ve esasen İdarî Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun şahadete ilişkin hükümlerine atıfta bulunulmadığına göre, yükümlüden canlı hayvan satın alan kasap ...’ın Vergi Mahkemesince şahit olarak dinlenmesinde, şahide yemin teklif edilmesinde ve yemine icabet etmediği nedeniyle yemin teklif edilen hususun ikrar edildiğinin kabulü suretiyle delil olarak değerlendirilerek karar verilmesinde kanun ve usul hükümlerine uyarlık bulunmamaktadır.”¹²⁶

E. Duruşma Tutanağı

İdarî yargıda duruşmada zabıt kâtibi bulundurulmaz. Zira adliye mahkemelerindeki gibi tutanak tutulması söz konusu değildir.¹²⁷ Duruşma sırasında tutanak tutulmasını emreden bir düzenleme yoksa da¹²⁸ uygulamada genellikle bazı usûlî sakıncaları önlemek ve önemli hususları kaydetmek için bir tutanak tutulmaktadır. Bunun belli bir şekli yoksa da tutanakta, duruşmada hazır bulunun hâkimlerin, taraf ve temsilcilerinin, vekillerinin, müdahil ile ihbar edenin ve vekillerinin ad ve soyadları yazılır. Ayrıca hazır bulunanların davanın esasına ve sonucuna etkili (sözlü feragat, kabul gibi) beyanları da tutanağa geçirilir. Taraflara söz

¹²⁵ Dnş. 8.D., 25.2.2004, 2003/3369-2004/917

¹²⁶ Dnş. 3.D., 24.12.1988, 1986/1201-1988/2706, DD, S.66-67, s.187. Bir kararda da idarî yargıda tanık dinlenemeyeceğinin altı çizildikten sonra, karar, salt tanık ifadelerine değil bilirkişi raporuna da dayandırıldığından keşif sırasında tanık dinlenmiş olması bozma sebebi sayılmamıştır, Dnş. 5.12.1994, 575/3449, KARAVELİOĞLU, s.763-765

¹²⁷ KARAVELİOĞLU’na göre, Kanun 23’ncü maddesi gereği, duruşmalı dosyalarda duruşmanın yapılışı sırasında (görüşme tutanağı gibi) bir “duruşma tutanağı” da düzenlenmesi zorunludur. KARAVELİOĞLU, s.1183

¹²⁸ Bununla beraber Adalet Bakanlığının, Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri Ve Vergi Mahkemelerinin İdari İşleri İle Kalem Hizmetlerinin Yürütülmesi Usul Ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik (RG: 8.7.1982-17748)’in 69/2’nci maddesinde, “Duruşmalara ait tutanaklarda, ayrıca taraf ve vekillerinin iddia ve savunmaları ile duruşma safahatına ait kısa bir özet ve varsa ara kararları yazılır.” Hükümü vardır.

verildiği ve bu suretle duruşmaya son verildiği yazıldıktan sonra sadece kurul tarafından imzalanıp dosyaya konur.¹²⁹

Duruşma sırasında tutanak tutulması hem faydalı, hem gereklidir. Bu suretle yeni iddia, feragat, kabul, yazılı ifadeleri etkileyen beyanlar gibi önemli hususlar kayda girmiş olur. Unutulmayı önlediği gibi ara karardan sonra değişen heyete de bilgi sağlar. Ayrıca işe ciddiyet, mahkemeye itimat kazandırır. Taraflar istediğinde bunun bir fotokopisini alabil-melidir.¹³⁰

Kuruldakiler ve diğer görevliler, tutanaktan ayrı işlem ve beyanlarla ilgili not alabilirler.¹³¹

F. Duruşmanın İnzibat ve Disiplini

Kanun'un 17'nci maddesinde yukarıda açıklandığı üzere duruşma usûlü düzenlenmiş, 31'inci maddesinde de “*duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemlerde Hukuk Yargılama Usulü Kanunu hükümlerinin uygulanacağı*” belirtilmiştir. Yapılan atfa göre idarî yargılamada uygulanabilecek bu hükümler, Hukuk Yargılama Usulü Kanunu'nun 70, 78 ve 150'nci maddelerinde de yer almaktadır.¹³²

¹²⁹ CANDAN, s. 554; MÜDERRİSOĞLU, s.779; HONDU, Duruşma, s.11

¹³⁰ HONDU, Duruşma, s.11

¹³¹ “*Duruşmalarda tutanak tutulmaması, tarafların belirttikleri hususların sonradan tekrar gözden geçirilmesini engellediği için yargıçların görevini güçleştirmektedir. Genellikle dilekçelerde yazılanlar, duruşmalarda tekrar edildiği için bu yönden fazla sakınca oduğu söylenemez. Kaldı ki, duruşma esnasında alınan notlarla duruşmanın tutanak altına alınmamasının yarattığı olumsuzluklar giderilebilir. Fakat yargıçın daha sağlıklı karar verebilmesi için duruşmalarda yapılan açıklamaların tutanak altına alınması gereklidir.*”, YILDIRIM, s.427

¹³² **Madde 70** - *Davasını bizzat takip eden kimse huzuru mahkemede münasip olmayan hal ve tavırda bulunur ise hâkim kendisine ihtar eyler. Buna da riayet etmezse hâkim derhal dışarıya çıkarılmasını emir ve icabı halinde kendisini vekil tayinine icbar eder. Vekil tayin etmediği surette gıyaben muhakeme icra ve hükmolunur. // Vekil, münasip olmayan hal ve tavırda bulunursa yukarıki fıkralar mucibince mahkemeden çıkarılır ve mahkemece kati lüzum görülürse bu bapta esbabı mucibenin zikriyle tayin edeceği müddet zarfında başka bir vekil göndermesinin asile tebliğine karar verilir. // Müvekkil mahkemece tayin olunan müddet zarfında diğer bir vekil göndermezse mahkemeye gıyaben bakılır.*

Madde 78 - *Hâkim muhakeme adabı haricinde çıkan tarafı meneder. // Okunamayan veya münasebetsiz olan evrak iade edilir. Ve yeniden tanzim için münasip bir mühlet verilir. Bu mühlet zarfında tanzim olunmazsa yeniden mühlet verilemez.*

Madde 150 - *Muhakemenin idare ve zabıta işleri reise aittir. // Reis iki taraftan her birine icabına göre söz verir ve söz söylemekten meneden ve mahkemenin intizamını bozan her şahsı derhal mahkemeden çıkarır. // (Değişik fıkra: 23/01/2008-5728 S.K./14.mad) Bir kimse, ihtara rağmen mahkemenin düzenini bozar veya mahkeme huzurunda münasip olmayan bir söz söylemeye veya*

Duruşmanın sükûn ve düzenini bozucu hal ve hareketler taraflardan ve katılanlardan kaynaklanacağı gibi dinleyicilerden de kaynaklanabilir. Başkan duruşmanın düzenini ve yargılamanın adabını bozan söz, tutum ve davranışlarda (konuşma, gürültü, anormal hareket, fotoğraf ve film çekme, uygunsuz ve genel ahlâka ters düşen hal gibi) bulunan dinleyicileri önce ihtar eder, devamı halinde salon dışına çıkartır. Salon dışında sükûneti bozan gürültü vs. olursa mübaşir vasıtasıyla ikazda bulunulur ve gerekirse tedbir alınması için ilgili görevlilere durum bildirilir.

Taraflar, katılanlar ile vekil, vasi gibi temsilcileri de yargılamanın ve mahkemenin mehabetinin gerektirdiği adaba uymak zorundadır. Bu bakımdan, taraflar başkan tarafından izin verilmeden konuşamaz, birbirlerine soru soramazlar; okunamayan veya münasebetsiz belge veremezler; uygunsuz, hasmane şekilde ve saldırgan söz ve fiillerle gösteri yapamazlar; ses kaydı ve görüntü alamazlar. Tüm iddia ve savunmalar başkan muhatap alınarak kurula karşı yapılır.

Duruşma sırasında taraflar ve temsilcileri, başkanın uyguladığı duruşma düzenine uymaz ve suç sayılabilecek davranışlara yönelir veya bu yolda sözler söylerse, başkan uyarıda bulunmakla birlikte gerekirse derhal güvenlik güçlerini çağırarak kişinin duruşma salonundan çıkarılmasını sağlar. Davranış daha ağır bir yaptırımı gerektiren suç niteliğinde ise başkan bu davranışta bulunan kişinin güvenlik güçlerince etkisizleştirilmesini ve tutulmasını emretmekle birlikte gerekli ceza kovuşturmasının yapılmasını sağlamak üzere Cumhuriyet Savcılığına gönderilmesini sağlar.

Başkan, mahkemenin düzen, sükûn ve huzuruna yönelik hâl ve harekette bulunan taraflar ile yanındakilere ihtarında bulunur. Bununla beraber gerekirse dışarı çıkartır. Söz konusu kişi vekil veya temsilci ise, duruşmaya asille devam edilir. Eğer davacı duruşmada yoksa mahkeme gerek görürse duruşmayı talik eder ve durumu asile yazılı olarak bildirmek suretiyle başka bir vekil göndermesini veya bizzat kendisinin duruşmada bulunmasını tebliğ eder. Durum bir tutanakla tespit edilir. Gerekirse hakkında

---

davranışta bulunmaya devam ederse derhâl yakalanması emredilerek hakkında dört güne kadar disiplin hapsi uygulanır. Ancak, avukatlar ve çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz. // (Ek fıkra: 23/01/2008-5728 S.K./14.mad) Mahkemenin düzenini bozan fiilin veya mahkeme huzurunda söylenen sözün suç oluşturması halinde, durum bir tutanakla Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir ve gerekiyorsa fiili işleyenin yakalanması emredilerek Cumhuriyet başsavcılığında hazır bulundurulması sağlanır. Ancak bu durum üçüncü fıkra hükmüne göre disiplin hapsi uygulanmasını engellemez.

disiplin işlemi veya ceza takibatı yapılması için vekilin durumu baroya bildirilir. İdarenin temsilcileri için de benzer işlem yapılır.

Bir kişi yasaklama ve ihtarla rağmen aynı tutum ve davranışlarını sürdürürse, derhal yakalanması emredilerek hakkında dört güne kadar disiplin hapsi uygulanır. Ancak avukatlar ve çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz (HUMK m.150/III). Kanun'un 150'nci maddesinin 23 Ocak 2008 tarih ve 5728 sayılı Kanunla ile değiştirilmesinden önce gerek yakalamaya, gerek hapis ve para cezasına mahkemece karar verileceği belirtilmekte ise de yeni hükümde bu hususta bir açıklık yoktur. Bununla beraber, yeni duruma göre yakalama ve disiplin cezası tayininde başkının tek başına değil, duruşmayı yapan kurulun yetkili olduğu söylenebilir.¹³³

Mahkemenin düzenini bozan fiilin veya mahkeme huzurunda söylenen sözün suç oluşturması halinde, durum bir tutanakla Cumhuriyet başsavcılığına bildirilir. Ayrıca gerekiyorsa fiili işleyenin yakalanması emredilerek Cumhuriyet başsavcılığında hazır bulundurulması sağlanır. Ancak bu durum HUMK'nın 150'nci maddenin üçüncü fıkrası hükmüne göre disiplin hapsi uygulanmasını engellemez.

Söz ve davranışlar daha ağır cezayı gerektiriyorsa suçüstü durumu söz konusu olduğundan 3005 sayılı Kanun gereğince kovuşturma ve soruşturma yapılması için suç duyurusunda bulunulur.¹³⁴

G. Duruşmalı İşlerde Karar

Kanun'un 19'ncü maddesine göre, *“Duruşma yapıldıktan sonra en geç on beş gün içinde karar verilir. Ara kararı verilen hallerde, bu kararın yerine getirilmesi üzerine, dosyalar öncelikle incelenir.”*¹³⁵

Duruşmalı işlerde kararlar duruşma gününden başlayarak en geç on beş gün içinde verilmesine ilişkin bu kural uyulması zorunlu bir şekil kuralıdır. Bununla beraber, zorunlu bir sebep bulunmadıkça (meselâ, görüşme uzamışsa) asıl olan duruşmanın yapılmasından sonra aynı gün karar ve-

¹³³ Önceki düzenlemeye ilişkin açıklamalar ve inzibati yaptırımlara duruşmayı yapan kurulun yetkili olduğuna dair görüş için bkz. HONDU, Duruşma, s.12

¹³⁴ Bu açıklamalar için (kanun değişikliklerini de dikkate alarak) ayrıca bkz. MÜDERRİSOĞLU, s.777-778; COŞKUN/KARYAĞDI, s.1086; CANDAN, s.553

¹³⁵ Bu hükmün 10.6.1994 gün ve 4001/9 sayılı kanunla değiştirilmeden önceki hali, *“Duruşma yapıldıktan sonra aynı gün, bu mümkün olmazsa gerekçesiyle birlikte onbeş gün içinde karar verilir. Ara kararı verilen hallerde, bu kararın yerine getirilmesi üzerine, dosyalar öncelikle incelenir.”* şeklinde idi.

rilmesidir.¹³⁶ Duruşmadan sonra on beş gün içinde karar verilmemiş ise duruşmanın tekrarı gerekir. Kurala uyulmamış olması, duruşmayı istemiş olan taraf lehine bozma veya karar düzeltme sebebi kabul edilmektedir.¹³⁷ Bu bakımdan, mahkeme de işten elini çekmeden önce duruşma yapılmasına rağmen kanunî süre içinde ve özellikle aynı heyetle karar verilmediğini görürse yeniden ve kendiliğinden duruşma yapılmasına karar vermelidir. Bu takdirde ilgili taraf talebinden feragat ederse duruşma tekrarlanmayabilir.

Zaman alıcı bir incelemeyi gerektiren uyuşmazlıklar dışında genellikle kararlar duruşma günü duruşma yapıldıktan sonra verilir.

Duruşma sonrasında dosyadaki bilgilerin esastan karar vermek için yeterli olmadığı görülür ve ek bilgilerin toplanmasına gerek duyulabilir. Bu takdirde, bir ara kararı verilerek taraflardan veya bilgi ve belgelerin bulunduğu yerlerden ek bilgiler istenilir. Bu bilgi ve belgelerin ne kadar zamanda kimler tarafından yerine getirilmesi gerektiği de ara kararında belirtilir. Karar gereğinin verilen süre içinde yerine getirilmemesi durumunda uygulanacak yaptırım da kararda gösterilir (m.19, 20). Karar gereği yerine getirildikten sonra dosya öncelikle incelenerek karara bağlanır.¹³⁸

86

Duruşma dosyaları da diğer dava dosyaları gibi Kanun'un 22'nci maddesindeki usûle göre görüşülüp sonuçlandırılır.

Duruşmadan sonra görüşmenin aynı hâkimlerle yapılması gerektiğine dair HUMK'nın 383'üncü maddesindeki gibi bir hükme idarî yargıda yer verilmemiştir. Bununla beraber, duruşmayı yapan kurul ile duruşmadan sonra görüşmede bulunanların aynı olması gerektiği kabul edilmektedir. Ancak ara karar verildikten sonra ikinci kez yapılan görüşmeye katılanların, duruşmada bulunan hâkimler olması zorunlu değildir.¹³⁹ Yargılamada mantıklı ve âdil olan, delilleri toplayan ve bu arada duruşmada tarafları dinleyen kurulun esas hakkındaki kararı vermesidir.¹⁴⁰ Aynı gün ve

¹³⁶ KARAVELİOĞLU, s.1139

¹³⁷ GÖZÜBÜYÜK/DİNÇER, s.631; GÖZÜBÜYÜK, s.490; TOPUZ/ÖZKAYA, s.521; MÜDERRİSOĞLU, s.779

¹³⁸ CANDAN, s.554; MÜDERRİSOĞLU, s.777

¹³⁹ KARAVELİOĞLU, s.1139-1140. MÜDERRİSOĞLU, eski metindeki "aynı gün" ibaresinden hareketle bu sonuca ulaşmıştır, MÜDERRİSOĞLU, s.786. Bu eski düzenlemedeki gerekçe bildirmek kaydıyla daha geç karar verilmesi imkânının mahkemenin mehabeti ile bağdaşmadığı hakkında, YENİCE /ESİN, s.537

¹⁴⁰ ÇAĞLAYAN, s.90

aynı heyetle karara varılmasından maksat duruşmadaki izlenimlerin silinmemesidir.¹⁴¹ Esasen ara karar halinde bu izlenim somut ve objektif hale getirilmiş olur. Danıştay da duruşmayı yapan heyetle kararı veren heyetin farklı olmasını bozma sebebi saymakta, kararı veren heyetin yeniden farklı olmasını yeniden duruşma yapması gerektiğini belirtmektedir.¹⁴²

Kanun'un 24'üncü maddesinin d bendi gereği, "*Duruşmalı davalarda duruşma yapıp yapılmadığı, yapılmış ise hazır bulunan taraflar ve vekil veya temsilcilerinin ad ve soyadları*" belirtilir. Uygulamada, kararların girişinde; duruşmanın yapıldığı tarih yer ve duruşma saati ile taraflardan her ikisinin de duruşmaya katılıp katılmadıkları, duruşmaya katılan temsilcilerinin, kendilerinin veya vekillerinin adları, duruşma sürecinde sırasıyla söz verildiği, duruşmaya gelmeyen taraf veya vekili varsa, usulüne uygun olarak yapılan tebligata karşın duruşmaya katılmadığı, sadece gelen tarafa söz verildiği, Danıştay'daki duruşmalarda savcının düşüncesi alındıktan sonra ilgili tarafa savcının düşüncesine karşı diyeceğinin sorulduğu gibi bilgilere yer verildikten sonra dosyanın esastan incelenmesine geçildiği belirtilmektedir. Örneğin; Ankara 6. İdare Mahkemesi, girdiği gümrük komisyonculuğu sınavında başarısız sayılan davacının, başarısız sayılma işleminin duruşma yapılarak iptal edilmesi isteğiyle açtığı davada, 17.11.1999 günü yaptığı duruşma sonunda verdiği ret kararının başında;

"...duruşma için önceden belirlenen günde, davacı vekili Av., davalı idareyi temsilen Hukuk Müşaviri ... geldiği görülerek açık duruşmaya başlandı. Taraflara usulüne uygun söz verilip dinlendikten sonra duruşmaya son verildi. Dava dosyası incelenerek işin gereği görüşüldü."¹⁴³

Duruşmayı hangi tarafın istediğinin ve resen duruşma verildiğinde bunun sebebinin kararın başlangıcına yazılması da yerinde olur.

¹⁴¹ YENİCE /ESİN, s.537

¹⁴² Dnş. 4.D., 25.5.1978, 1977/3499-1978/1718, ASLAN/BERK, s.250. Kezâ, 20,3,2004 tarihinde yapılan duruşmada hazır bulunmayan üyenin bu duruşmanın 24.3.2004 tarihindeki görüşmelerine ve bu görüşmelerde verilen karara katılması usule aykırı bulunmuştur, Dnş. 7.D., 16.4.2007, 2006/2873-2007/1778, DD, Y.37, S.116, Ankara 2007, s.230-231

¹⁴³ Ankara 6. İM, 17.11.1999, 563/129, COŞKUN/KARYAĞDI, s.301. Danıştay'ın duruşmalı kararlarındaki giriş kaydı örnekleri için bkz. GÖZÜBÜYÜK, s.490

Danıştay, tarafların isteği üzerine duruşma yapılmasına rağmen, mahkeme kararında bu hususta herhangi bir bilginin mevcut olmamasını kanuna aykırı bularak bozmuştur.¹⁴⁴

H. Duruşma Yapılmamasının Sonuçları

İlk derece yargı yerlerinde duruşma isteğinin karşılanmamış ve isteğe rağmen duruşma yapılmadan karar verilmiş olması, yerine göre itiraz veya temyiz (m.49/1-c), Danıştay'ın ilk derecede baktığı davalar yönünden ise kararın düzeltilmesi sebebi (m.54/1-c) teşkil eder.¹⁴⁵

Duruşma talebinin karşılanmaması veya yasal prosedüre uygun yapılmaması, bozma veya karar düzeltme sebebi oluşturduğuna göre, mahkeme, işten elini çekmeden önce talebe rağmen duruşmanın hiç yapılmadığını veya usulüne uygun yapılmadığını fark ederse, taraflar hatırlatmasa bile geç te olsa kendiliğinden yeni duruşma yapmalıdır. Bu karardan sonra ilgili tarafın feragati söz konusu olursa, kanaatimizce artık duruşma yapılamaz.

V. DANIŞTAY'DA YAPILAN DURUŞMALARDA SAVCI¹⁴⁶

88

Danıştay'da ister ilk derece yargı yeri olarak, ister temyiz yolu ile incelenen davalara ilişkin olsun, yapılan tüm duruşmalarda mutlaka savcı bulunur. İlgili çekici olan, savcılığın Fransa'da Danıştay nezdinde "Hükümet Komiseri" olarak yer alan savcılık kurumunun, davacılara Danıştay huzurunda yapılan duruşmalarda kendilerini avukatla temsil ettirebilme imkânı tanınması üzerine, davalı idarenin de kendisini temsil ettirebilmesi amacıyla ihdas edilmiş ve zamanla hukuk savunucusu olarak kendini kabul ettirmiş olmasıdır.¹⁴⁷

Danıştay'da görülen davalarda davalıya ikinci kez verilen sözden sonra düşüncesini bildirmesi için Danıştay Savcısına söz verilir. Danıştay Savcısı hukuk kurallarına göre uyuşmazlığın çözümü ve verilecek kararın niteliği konusundaki görüşlerini sözlü olarak açıklar ve görüşlerini be-

¹⁴⁴ Dnş. 8.D., 6.2.2007, 2006/5474-2007/532, ERGEN, s. 286. Bunun gibi, Dnş. 12. D., 18.2.2004, 2001/4339-2004/375, ERGEN, s.310; Dnş. 12.D., 11.9.2007, 1570/3749, DD, Y.38, S.117, Ankara 2008, s.343-344

¹⁴⁵ YENİCE/ESİN, 529

¹⁴⁶ GÖZÜBÜYÜK/DİNÇER'e göre, 521 sayılı Danıştay Kanunu döneminde "kanun sözcüsü" olarak adlandırılan savcı unvanı adli yargıdan alınmıştır. Bu kurumun idarî yargıda özel bir konumu vardır. Ancak savcı terimi kurumun işlevini yansıtmaktan uzaktır. GÖZÜBÜYÜK/DİNÇER, s.629

¹⁴⁷ Emin Celalettin ÖZKAN, *İdarî Yargıda Savcılık Kurumu*, <http://www.danistay.gov.tr>, 1.9.2010

lirten yazılı düşüncesini tetkik hâkimine dosyaya konulmak üzere verir.¹⁴⁸ Savcı da düşüncesini ayakta açıklar.¹⁴⁹

Uygulamada, savcının düşüncesi davanın reddine ilişkin ise davacıya, davanın kabulüne ilişkin ise davalıya savcının düşüncesine karşı ne diyeceklerinin sorulduğu; buna karşılık, savcının düşüncesi davanın kısmen reddi, kısmen kabulü yolunda ise her iki tarafa da savcının düşüncesine karşı bir diyeceklerinin olup olmadığının sorulduğu belirtilmektedir.¹⁵⁰ Kanaatimizce bu âdil bir uygulama olmadığı gibi,¹⁵¹ nihai talep aynı olsa bile gerekçelerin farklı olabileceği, keza takviye mahiyetinde düşünceye ekleme yapılabileceği dikkate alındığında, düşünceden sonra her iki tarafa da söz verilmesi gerekir. Kaldı ki, Kanun'un açık hükmü savcının düşüncesine karşı her iki tarafın da son diyeceklerinin sorulmasını âmirdir (m.18/4, son cümle).

Savcılar, duruşmalı işlerde, keşif, bilirkişi incelemesi veya delil tespiti yapılmasını yahut işlem dosyasının getirilmesini isteyebilirler. Böyle bir istek duruşmayı yapan kurulca hemen değerlendirilerek sonuçlandırılır. Savcının isteği yerinde görülmezse savcıdan işin esası hakkında yazılı düşüncesini vermesi istenilir (m.18/5).¹⁵²

Savcının kamu düzenini ilgilendiren konularda da bilgi ve belge getirtilmesini talep edebileceği kabul olunmalıdır. Bu cümleden olarak, savcı, ara kararlar belge ve bilgi celbi, keşif, bilirkişi incelemesi veya delil tespiti yapılması yahut işlem dosyasının getirilmesi yanında, yine bağlayıcı olmamak üzere, usûle ilişkin şu hususlarda da talepte bulunabilir ve düşünce bildirebilir:

¹⁴⁸ Savcı bunun için yazılı düşüncesini önceden hazırlar, KARAVELİOĞLU, s.1137; "Savcı, tarafları dinledikten sonra, yazılı görüşünü açıklar", GÖZÜBÜYÜK, s.490; YENİCE /ESİN, s.536; KAYAR, s.466

¹⁴⁹ Bir yasal hüküm yoksa da, mahkemenin mehabeti ve saygıdan dolayı savcının düşüncesinin ayakta sunmasının hukuki gelenek olduğuna dair bkz. MÜDERRİSOĞLU, s.775

¹⁵⁰ COŞKUN/KARYAĞDI, s.300. Farklı olarak, TOPUZ/ ÖZKAYA, s.520

¹⁵¹ GÖZÜBÜYÜK/DİNÇER, s.629

¹⁵² CANDAN, savcı duruşmada yazılı düşüncesini sözlü olarak açıklar. CANDAN, s.897. YENİCE / ESİN ve TOPUZ/ÖZKAYA' ya göre, bu taleplerin kabul görmemesi halinde, savcı duruşmadan sonra esas hakkında bir düşünce hazırlayıp dosyasına konulmak üzere yargı merciine verir, YENİCE /ESİN, s.536; TOPUZ/ÖZKAYA, s.520. MÜDERRİSOĞLU, karar verilmeden önce duruşmasız işlerde yazılı düşüncenin alınıp okunacağını, duruşmalı işlerde ise savcının sözlü olarak düşüncesini vermiş olduğunu söylemektedir, MÜDERRİSOĞLU, s.785. Görüldüğü üzere her durumda savcı düşüncesini yazılı vermek zorundadır.

- Anayasa aykırılık iddiasının ciddiliği sebebiyle davanın Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesi,
- Duruşmanın tamamen veya kısmen gizli yapılmasına yahut gizliliğin kaldırılmasına karar verilmesi,
- Duruşmada ibraz edilen belgenin veya iddianın genişletici mahiyette olup olmadığı,
- Üçüncü kişilerin müdahale ve davanın ihbarı talebi,
- Vekâletnamenin (ve temsil belgesinin) kabul ve geçersizliği,
- Feragat ve kabul halleri.¹⁵³

Savcı duruşmada esas hakkında düşünce vermesi için zorlanamaz. Savcı ister usûle isterse esasa ilişkin düşünce vermekle yetinebileceği gibi, usûl hakkındaki görüşünün kabul görmemesi ihtimaline binaen ayrıca esas hakkında da düşüncesini verebilir. Ancak, kurulun, işin esasına girdiği hallerde savcının esas hakkında düşünce vermesi gerekir. Kurul, savcının gerek usûlle ilgili, gerek esasa ilişkin düşüncesiyle bağlı değildir.¹⁵⁴ Uygulamada, dosya duruşma gününden bir süre önce düşüncesini hazırlaması için tetkik hâkimi tarafından savcılığa verilmekte, savcı düşüncesini hazırladıktan sonra dosyayı yine tetkik hâkimine iade etmektedir. Dolayısıyla, savcı duruşmada dosyanın son durumuna göre hazırladığı düşüncüyü okumakta ve dosyaya koydurmaktadır. Aradaki kısa süre içinde (mesela feragat, kabul gibi) değişiklik olursa, savcı buna göre sözlü düşüncesini bildirmekte ve hemen son düşüncesini yazılı hale getirip dosyaya koymaktadır.

Danıştay Savcısı gerektiğinde düşünce verdiği dosyaların görüşülmesinde esnasında sözlü açıklamalarda bulunmak üzere uyuşmazlığı inceleyen kurula çağrılabilir. Aynı uygulama duruşmadan sonraki görüşmede de yapılabilir.

Savcı da hâkim gibi reddedilebilir veya çekinebilir. Bunun duruşmada vuku halinde bu kurul bir karar verir. Sonucuna göre başka savcı duruşmaya devam edebilir. Savcı duruşma yapıldıktan sonra reddedilirse, bunun kabulü halinde duruşmanın tekrarlanması gerektiği söylenebilir. Zira düşüncesi bağlayıcı olmamakla beraber, savcının duruşmada bu-

---

¹⁵³ MÜDERRİSOĞLU, s.778-779; KARAVELİOĞLU, s.1137

¹⁵⁴ MÜDERRİSOĞLU, s.779

lunması zorunludur. Bu sebeple bu savcının reddinin kabulü halinde, fiilen ihtiyaç olmasa bile hukukî gereklikten dolayı yeniden duruşma yapılmalıdır. Keza savcı, çekinme sebepleri varsa durumu bildirir; düşüncesini bildiremeyeceği gibi duruşmaya da katılmaz.¹⁵⁵

VI. KANUN YOLLARI AŞAMASINDA DURUŞMA

A. Kanun Yollarında Duruşmanın Özellikleri

İdarî Yargılama Usûlünde olağan kanun yolu olarak, ilk derece mahkemelerinin kesinleşmemiş kararlarına karşı bölge idare mahkemelerinde itiraz ile Danıştay’da temyiz ile daha sonra karar düzeltme; olağanüstü kanun yolu olarak ise Danıştay’da yargılamanın yenilenmesi kurumlarına yer verilmiştir. Kural olarak, kanun yolları aşamasında talep halinde veya resen duruşma yapılabilir. Bu husus zorunlu değil, tamamen yargı yerinin takdirine bağlıdır. Danıştay, kanun yolunda duruşma taleplerini genellikle “... *tekkik hâkiminin açıklamaları dinlendikten ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra, 2577 salılı Kanun’un 17. maddesi uyarınca duruşma istemi yerinde görülmeyerek işin esasına geçildi.*” diyerek reddetmektedir.¹⁵⁶

Kanun yollarında duruşma yapılmasına imkân veren hükümler değişik maddelerde yer almaktadır. Kanun’un 17’nci maddesinin İkinci fıkrasındaki, “Temyiz ve itirazlarda duruşma yapılması tarafların istemine ve Danıştay veya ilgili bölge idare mahkemesi kararına bağlıdır.” hükmünde, sadece itiraz ve temyiz aşamasındaki duruşmadan söz edilmiş ve diğer kanun yolları sayılmamıştır. Ancak, aynı Kanun’un “yargılamanın yenilenmesine ve kararın düzeltilmesine ilişkin özel hükümler” başlıklı 55’inci maddesinin dördüncü bendinde, yargılamanın yenilenmesi ve kararın düzeltilmesi istemlerinde duruşma yapılmasının görevli daire veya mahkemenin kararına bağlı olduğu belirtildiği gibi, beşinci bendinde bu yollara ilişkin hükümler saklı kalmak üzere yargılamanın yenilenmesi ve kararın düzeltilmesi istemlerinde İdarî Yargılama Usulü Kanunu’nun diğer hükümlerinin uygulanacağı belirtildiğinden yargılamanın yenilenmesi ve kararın düzeltilmesi istemlerine ilişkin kanun yollarında da (17, 18 ve 19’uncu maddelerde öngörülen esaslar çerçevesinde) duruşma yapılabilecektir. Bununla beraber, kanun yolları içinde olan kanun

---

¹⁵⁵ MÜDERRİSOĞLU, s.916

¹⁵⁶ Dnş. 13.D., 21.10.2008, 2007/12622-2008/6892, DD, Y.39, S.120, Ankara 2009, s.396-398

yararına bozma istemlerinde duruşma yapılabileceğine ilişkin bir hüküm yer almadığına da dikkat edilmelidir.

Danıştay'da savcının bulunması dışında duruşmanın hazırlıkları, tebligat, icrası, yönetimi, açılma(ma) halleri ve ertelenmesi gibi hususlar kanun yollarında da aynen uygulanır.

Bu hükümler çerçevesinde özetleyecek olursak, kanun yolları aşamasında duruşma yapılması, kanun yolu başvurusunu incelemekle görevli daire, kurul veya mahkemenin takdirine bağlıdır. Bu aşamada da duruşma, taraflarca itiraz, temyiz, karar düzeltme veya yargılamanın yenilenmesi dilekçeleriyle bunlara verilen cevap ve savunma dilekçelerinde istenilebilecektir. Bu dilekçelerde yer almayan ve cevap süresi geçtikten sonra yapılan duruşma talepleri geçersizdir.

Bu açıklamalar ışığında, itiraz yolunda, itiraz eden taraf, kararın kendisine tebliğinden itibaren 30 gün içinde vereceği itiraz dilekçesinde veya itiraz dilekçesini verdikten sonra 30 günlük itiraz süresi içinde duruşma isteyebilecektir. Karşı taraf bu dilekçenin (itiraz dilekçesi) kendisine tebliğinden itibaren 30 günlük cevap süresi içinde düzenleyeceği cevap dilekçesinde veya cevap dilekçesini verdikten sonra cevap süresi içinde duruşma talep edebilecektir.

Temyiz yolunda da itirazdaki gibi temyiz isteminde bulunan taraf temyiz konusu kararın kendisine tebliğinden itibaren 30 günlük temyiz süresi içinde vereceği temyiz dilekçesinde¹⁵⁷ veya ayrı bir dilekçe ile 30 günlük temyiz süresi içinde; karşı taraf ta temyiz dilekçesinin tebliğinden itibaren 30 günlük cevap süresi içinde vereceği savunma veya cevap dilekçesinde¹⁵⁸ duruşma isteğinde bulunabileceği gibi cevap dilekçesini verdik-

¹⁵⁷ Bir davacının, parselasyon işleminin iptali için açtığı dava, Danıştay 6'ncı Dairesinin 16.11.1999, 1998/4461-1999/5763 sayılı kararı ile süre aşımından incelenmeksizin reddedilmiştir. Davacı bu kararın bozulması isteğiyle Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'na yaptığı temyiz başvuru dilekçesinde duruşma yapılmasını da istemiştir. Talebi inceleyen Kurul duruşma istemini reddederek işin esasına girmiş ve sözü geçen Daire kararını onamıştır, DİDDGK, 2000/573 E., COŞKUN/KARYAĞDI, S.305

¹⁵⁸ Bir uyuşmazlıkta, davacının, girdiği doçentlik bilim sınavında eserlerin incelenmesi aşamasında başarısız sayılmasına ilişkin işlemin iptali isteğiyle Üniversitelerarası Kurul Başkanlığına karşı açtığı davada Danıştay 8'nci Dairesi 14.2.1999, 1998/6933-1999/7676 işlemin iptaline karar vermiştir. Davalı taraf olan Üniversitelerarası Kurul Başkanlığının, kararın bozulması için DİDDGK'na yaptığı temyiz başvurusu dilekçesine, karşı taraf olan davacı tarafından verilen cevap dilekçesinde duruşma istenilmiştir. Ancak DİDDGK davacının duruşma istemini reddederek işi esastan incelemiş ve bozma kararı vermiştir., DİDDGK, 2000/560 E., COŞKUN/KARYAĞDI, s.305

ten sonra duruşma istemeyi düşünmüşse yine 30 günlük cevap süresi dolmadan duruşma talebinde bulunabilecektir.

Karar düzeltme yolunda, kararın düzeltilmesi süresi 15 gün olduğu için duruşma talebi de 15 gün içinde yapılmalıdır. Karşı taraf ise, cevap verme süresi otuz gün olduğu için bu süre içinde duruşma isteyebilecektir.

Karar düzeltme talebi ile istenilen duruşmanın, düzeltme kararının kabulü halinde ilgili kurulca değerlendirilmesi gerekir. Duruşma, düzeltme talebinin kabulü halinde ele alınması gereken usûlî bir mesele olduğundan kabul kararında karşılanmalıdır. Düzeltme talebinin reddi halinde buna gerek yoktur.¹⁵⁹

Duruşmada yer almadığı halde, duruşmadan sonraki karara katılarak imzalayan hâkimin bulunması karar düzeltme sebebidir.

Yargılamanın yenilenmesi yolunda duruşma talebinin yenileme dilekçesinde yer alması gerekir. Karşı taraf yargılamanın yenilenmesi dilekçesinin kendisine tebliğinden itibaren cevap süresi olan 30 günlük cevap verme süresi içinde vereceği cevap dilekçesinde duruşma talebinde isteminde bulunabilir.

Duruşma talebi kanun yolu başvurusunu incelemekle görevli yargı yerince ilk inceleme aşamasında incelenebileceği gibi, kanun yolu inceleme sürecinin herhangi bir aşamasında da incelenebilir.

Kanun yolu başvurusunu incelemekle görevli Danıştay Dairesi, İdari veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurulları ile Bölge İdare Mahkemesi, tarafların duruşma isteğini uyuşmazlığın niteliğini ve ilk yargılama aşamasında mahkeme, hâkim veya Danıştay Dairesince duruşma yapıp yapılmadığını, tarafların duruşmaya katılmalarının gerektiği hal ve şartları da göz önüne alarak değerlendirir. Değerlendirme sonucunda duruşma yapılmasına veya talebin reddine karar verilir. Bu karar için tutanak düzenlenir, ancak ayrıca karar yazılmaz. Bu karar esas inceleme sonunda verilen kararda yer alır.

Kanun yolları aşamasında duruşma istemi için söz ettiğimiz sınırlamalar taraf istemlerine ilişkindir.

Mahkeme veya Danıştay İdari ve Vergi Dava Daireleri Genel Kurulları yaptıkları kanun yolları incelemesi sürecinin herhangi bir yerinde gerek

---

¹⁵⁹ MÜDERRİSOĞLU, s.867-868

duyduklarında zaman ve taleple sınırlı olmaksızın kendiliğinden (doğrudan) duruşma yapılmasına karar verebilirler.

Duruşma isteminin reddine veya duruşma isteminin kabulü ile dosyanın duruşmaya konulmasına ilişkin kararlar için yukarıda kısaca değinildiği gibi sadece tutanak düzenlenir ve karar yazılmaz. Taraflara karar tebliğ edilmez. İstem kabulü halinde duruşma davetiyesi gönderilir. Ret halinde istemin reddedildiği esas kararda belirtilir.

B. Kanun Yollarında Duruşmanın İcrası¹⁶⁰

Kanun yolları aşamasında da duruşmayı yapacak mahkeme, Danıştay Dairesi veya İdare veya Vergi Dava Daireleri Genel Kurullarının duruşmada oturuş ve yerleşim düzeni ilk aşamadaki yerleşim düzeni ile aynıdır. Buna göre, ilk aşamadaki duruşma düzeninde davacının durduğu, mahkeme başkanına göre karşısında ve solundaki yere davacı veya davalı olduğuna bakılmaksızın itiraz eden, temyiz eden, kararın düzeltilmesini veya yargılamanın yenilenmesini isteyenle vekilleri, onların soluna karşı taraf ve vekilleri alınır. Tarafların gerisinde uygun bir yere açık duruşmayı izleyebilecek dinleyiciler için yer ayrılır.

- 94 Duruşmalar, ilk derece yargı yerlerinde olduğu gibi, kanun yolları aşamasında da açık yapılırlar. Yalnız genel ahlâk ve kamu güvenliği açısından gerekli görülen durumlarda duruşmayı yapacak kurul veya mahkeme duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.

Başkan, duruşma davetiyelerinin usûlüne uygun tebliğ edilip edilmediğini, duruşmanın yapılmasına bir engel olup olmadığını araştırır.

Duruşma vakti gelince başkan duruşma listesindeki sıraya göre tarafları çağırır. Taraflar ile diğer katılanların ve dinleyicilerin yerini almasından sonra yoklama yapılırlar. Böylece tarafların gelip gelmediği, vekil, temsilci veya tarafların kendilerinden kimlerin geldiği, yetki belgeleri, gelenlerin ad ve soyadları sorularak tespit edilir.

Yoklama yapıldıktan sonra başkan önce kanun yoluna başvuran tarafa söz verir. İlk olarak kanun yoluna gelenin vekili dinlenir; sonra gelmişse asilden, vekilinin anlattığına bir ekleyeceği sözün olup olmadığı sorulur. Başvuran taraftan sonra karşı tarafa söz verilir. Karşı tarafın cevap ve

---

¹⁶⁰ Kanun yolları aşamasında duruşma icrası hakkında genel olarak; itiraz, temyiz, karar düzeltme ve yargılamanın yenilenmesi yolları için ek ve ayrıca geniş bilgi almak için bkz. COŞKUN/KARYAĞDI, s.305 vd., 498, 534, 567, 575

savunmaları da alındıktan sonra kısaca tekrar kanun yoluna başvuran tarafa söz verilir. Bu taraf ikinci söz hakkını kullandıktan sonra tekrar karşı tarafa söz verilir. Bu tarafın da ikinci söz hakkını kullanmasından sonra mahkemelerde duruşmaya son verilir.

Danıştay'da ise tarafların ikinci söz haklarını kullanmalarından sonra Danıştay Savcısına söz verilir. Danıştay Savcısının düşüncesini belirtmesinden sonra, savcı düşüncesini kendisine göre olumsuz bulan tarafa savcı düşüncesi karşısında ne diyeceği sorulur. Bu görüş de alındıktan sonra duruşmaya son verilir.

Duruşmaya yalnız bir taraf gelmişse, bu tarafın açıklamaları ile yetinilir. Burada ikişer defa söz hakkı verilmesi söz konusu olamayacağı için, sadece Danıştay'da yapılan duruşmada Danıştay Savcısının düşüncesi gelen tarafın görüşüne uygun değilse savcı düşüncesine karşı ne diyeceğinin sorulması ile yetinilir. Kanun yollarında da kararlar duruşmadan itibaren en geç on beş gün içinde verilir.

Duruşmada yeni belgeler sunulmuşsa, karşı tarafın bilgisine sunulur ve hemen cevaplandırması istenir. Karşı taraf inceleme için bir süre isterse kendisine karar verme süresini aşmayacak uygun bir süre verilir.

VII. DURUŞMALI İŞLERDE YARGILAMA GİDERLERİ

Kanun'un 31'inci maddesinde yargılama giderleri konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanacağı belirtilmektedir. Yargılama giderleri HUMK'nın 423'üncü maddesinde gösterilmiştir. Bunlar arasında yargılama harçları, vekâlet ücreti, bilirkişi ücreti, keşif giderleri, posta giderleri, gibi davanın açılmasından sonuçlanmasına kadar yapılan masraflar yer almaktadır. HUMK'nın 416 ve 417'nci maddelerine göre yargılama giderleri davayı kaybeden tarafa yükletilir. Dava kısmen ret, kısmen kabul ile sonuçlanmışsa yargılama giderleri tarafların haklılık oranına göre paylaşılır.

Burada duruşmalı işlerdeki önemi ve özelliği dolayısıyla vekâlet ücreti ve celse harcı kalemlerine değinilecektir.

A. Duruşmalı İşlerde Vekâlet Ücreti

HUMK'nın 423/6'ncı maddesine göre vekâlet ücreti yargılama giderlerindedir. Eğer davayı kazanan taraf davayı bir vekil vasıtasıyla yürütmüşse, davayı kaybeden taraf tarifesine göre vekâlet ücreti öder. Vekâlet ücreti miktarları, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu gereği yer yıl için Türki-

ye Barolar Birliğince yayımlanan Avukatlık Asgarî Ücret Tarifesinde gösterilir. Avukatlık Asgarî Ücret Tarifesinde, idare mahkemesi, vergi mahkemesi ve bölge idare mahkemesi ile Danıştay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde görülen davalara ilişkin vekâlet ücretleri, işin duruşmalı yapılıp yapılmamasına göre ayrı ayrı belirlenmiştir. Buna göre duruşmalı işlerde daha fazla emek ve hizmet sarf edildiğinden daha yüksek vekâlet ücreti takdir edilmiştir.

Duruşmalı işlerde davalı idareyi genellikle avukat sıfatı taşımayan şube müdürü, hukuk müşaviri vs. temsil eder. Bu sebeple idare haklı çıksa da davalı aleyhine vekâlet ücretine hükmedilmez. Ancak vekil varsa veya tazminat davalarında hazine avukatı duruşmada bulunursa vekâlet ücreti verilir. Bununla beraber, duruşmalı olarak karara bağlanan dosyada vekâlet ücretine hükmedilmemiş olması, hazine avukatına doğrudan bu kararı temyiz etme hakkı doğurmaz.¹⁶¹ Duruşma talep edildiği halde, duruşmaya katılmayan vekile duruşmalı vekâlet ücreti ödenmez. Duruşmaya katılmayıp sadece savunma vermiş olması, duruşmasız vekâlet ücreti verilmesini gerektirir.¹⁶² Duruşmadan önce feragatte bulunmuş ise duruşma açılmayan hallerde duruşmalı vekâlet ücretine hükmedilemez.

- 96 Bir uyuşmazlıkta, varsayıma dayalı vergi tarhiyatı işleminin iptali istenen bir davada, vergi dairesinin talebi doğrultusunda duruşma yapılıp redde karar verilirken duruşmada idare ile birlikte yer alan hazine avukatından dolayı vekâlet ücretine hükmedilmemiştir. Danıştay, temyize başvuran her iki tarafın da duruşma talebini kabul etmemiş ve kararı davalı idare lehine vekâlet ücretine hükmedilmediği için bozmuştur.¹⁶³ Duruşma yapıldıktan sonra vekâlet ücretine hükmedilmemesi de kararın bozulmasını gerektirir.¹⁶⁴

B. Celse Harcı

HUMK'nın 423'ncü maddesine göre duruşma giderleri, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesine göre celse harcı yargılama giderlerin-

¹⁶¹ "Kanun temyiz ve itiraz yoluna başvurma konusunda hazine müşavir avukatlarına ve hazine avukatlarına idareyi temsil yetkisi tanımamıştır. Malmüdürlerine ve Vergi Dairesi Müdürlerine ait olan yetkinin hazine avukatı tarafından kullanılmak suretiyle davalı idare adına yapılan temyiz isteminin incelenmesi mümkün bulunmadığından bu istemin incelenmeksizin reddi gerekmektedir." 3.D., 21.11.1991, 1994/3734, 1995/417, DD, S.93

¹⁶² MÜDERRİSOĞLU, s.878. Bu doğrultuda, Dnş. 8.D., 18.5.2004, 702/2272, ERGEN, s.349

¹⁶³ Dnş. 3.D., 29.4.1998, 1996/6611-1998/1438, TOPUZ/ÖZKAYA, s.515-517. Bunun gibi, 7.D., 9.10.1991, 97/3388

¹⁶⁴ Dnş. 7.D., 29.9.1992, 1991/3222-1992/4730, ERGEN, s.312

dendir.¹⁶⁵ Celse harcı davanın uzamaması ve tarafları davayı takibe zorlamak için erteleme halinde alınır. Erteleme tarafların muvafakati ile duruşmanın başka güne bırakılması veya daha önce yapılması gereken işlemin yapılmaması sebepleriyle olabilir.¹⁶⁶

Celse harcı iptal davaları için maktu, tam yargı davaları için nispidir. 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 12'nci maddesinde istek üzerine veya daha önce yapılması mümkün olan işlemin yapılmamış olmasından dolayı celsenin talik edilmesi (ertelenmesi) halinde, celse harcı alınacağı hükme bağlanmıştır. Celsenin talikine sebebiyet veren taraf harcın yükümlüsüdür. Ancak talike sebebiyet veren vekil ise harç vekilden alınır. Celse bilirkişinin kusuru sonucu talik edilmişse harç bilirkişiden alınır. Ertelemeye davaya katılan sebep olmuşsa harç ondan alınır. Celsenin talikine resen mahkeme karar vermiş ise bu harç alınmaz.¹⁶⁷

Celse harcı Harçlar Kanunu hükümleri gereği her yıl yayınlanan Harçlar Tarifesi hükümlerine göre belirlenmektedir. Bu tarifede taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden alınacak celse harcı idari yargı mercileri için ayrıca gösterilmektedir. Harç konusu belli bir değere ilişkin davalarda nispi, belli bir değer içermeyen davalarda maktu alınır.¹⁶⁸ Örneğin; 2010 Yılı Harçlar Kanunu 60 Seri No.lu Genel Tebliği'nin 1 Sayılı Tarife'nin A) Mahkeme Harçları, II-Celse Harcı: (Taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine karar verilen celselerden), 2) ..., İdari yargı mercilerinde belirlenen miktar, (17,15 TL)'den az olmamak üzere (Binde 1,98)'dir.¹⁶⁹

Davanın gereksiz uzatılmaması amacı taşıdığından, duruşmanın ertelenmesine sebep olan taraf adli yardımdan yararlı olsa bile kusurlu davacı veya vekilinden celse harcı alınır.¹⁷⁰ Harçlar Kanunu'na ek tarifenin celse harcı ile ilgili bölümünde Danıştay'ın sayılmadığı gerekçesiyle Dördün-

¹⁶⁵ KARAVELİOĞLU, s.1414. "Celse harcı, duruşma oturumu giderlerinin en önemli yeri oluşturur, Hüsnü ALDEMİR, **Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000, s.573

¹⁶⁶ Bu iki hal hakkında geniş bilgi için bkz. Burak PINAR, **Yargı ve İcra Harçları**, Adalet Yayınevi, 2.B, Ankara, 2009, s.86 vd.

¹⁶⁷ ALDEMİR, s.196-198; Turgut CANDAN, "İdari Yargı Harçları İle İlgili İnceleme", DD. Y.15, S.58-59, Ankara 1985, s.16-17

¹⁶⁸ KURU, S.1869

¹⁶⁹ Tarifenin burasında bir önceki bentte sulh mahkemeleri için olduğu gibi, ayırım yapılmamışsa da, belli bir değer içermeyen davalarda, bu arada iptal davasında belirtilen asgarî miktar üzerinden celse harcı alınması gerekir. ALDEMİR, s.285

¹⁷⁰ ALDEMİR, s.285

cü, Yedinci, Sekizinci, Dokuzuncu ve Onuncu Dairelerin talik edilen celseler için harç almadığı belirtilmektedir.¹⁷¹ İdarî yargılamada duruşma istisnaî olup bir defa yapıldığından, erteleme üzerine verilen sürede harç yatırılmamış ise ilgilinin duruşmadan feragat ettiği kabul edilmelidir.¹⁷²

Harç peşin alınır ve başvurma harcı gibi tahsil edilir. Celse harcı davada haksız çıkan tarafa yükletilen diğer yargılama giderlerinden olmadığından, tahsilin sağlanabilmesi için mahkûm edilen kişinin ve tutarın açıkça belirtilmesi gerekir.¹⁷³

SONUÇ

İdarî yargıda duruşma müessesesinden, mevcut hukukî yapı ve oluşumu itibariyle sınırlı bir işlevi bulunduğundan, normal şekilde işletildiğinde sağlanabilecek optimum fayda ve verim dahi alınmamaktadır. Bu duruma, öngörülen düzenin kendisi kadar, tatbikatta gereğince üzerinde durulmaması da sebep olmaktadır. Söz gelimi, duruşmada yeni iddia ileri sürülemez ama konuyu aydınlatan yeni bilgi ve belgelerin ibrazına da engel yoktur. Ancak ilgililer pek önemsemediğinden duruşmalara yeterince hazırlanmamaktadır. Keza taşra yargı yerlerindeki duruşmalarda davalı idarenin temsilcilerinin, merkezdeki bilgi ve belgelere sahip olmadıklarından etkili savunma yapamamaları söz konusudur. Buna ilâveten, hâkim de resen araştırma yetkisini kullanmaktan imtina ettiğinde, duruşma, kısmî bir tatminin dışında davanın uzamasından başka bir işe yaramamaktadır. Üstelik bazen tip davalarda sırf vekâlet ücreti için duruşma istenildiği izlenimi doğmaktadır.

Bütün bunlara rağmen, mevzuattaki haliyle dahi duruşma, taraflar arasında diyalog kurulması, onlara, davaya katkıda bulunma imkânı vermesi, birçok durumda yüz yüzelikten dolayı hâkimlerde vicdanî kanaat oluşturması bakımından faydasız değil, bilâkis çok yararlıdır.

Bununla beraber, yüksek performans gösterilse de kanunda öngörülen şekliyle duruşmanın ideal bir yapıda olduğu söylenemez. Tatbikatın da gösterdiği üzere, idarî yargılamanın özellikleri dikkate alınarak duruşma müessesesinin aksaklık ve eksiklikleri yeniden düzenlenmelidir.¹⁷⁴ Bu arada belli ölçülerde tanık dinlenmesi yolu açılmalı ve bunun yazılı olarak

¹⁷¹ Celse harcı ile ilgili bu açıklamalar için bkz. CANDAN, s.299

¹⁷² CANDAN, s.299; "İdari Yargı Harçları", s.17

¹⁷³ PINAR, s.90

¹⁷⁴ Benzer eleştiri ve teklifler için bkz. HONDU, Duruşma, s.7-8, 16; KÖKSAL, s.149-150

kayda girmesi sağlanmalıdır.¹⁷⁵ Uygulamada çoğu zaman tarafların dilekçelerini tekrar ettiğini beyanla yetinmesinden dolayı, eğer duruşma etkin hale getirilmeyecekse zorunluluk esasının kaldırılıp yerine hâkimin takdirine göre duruşma yapılması usulünün konulmasının yerinde olacağı ileri sürülmektedir.¹⁷⁶

Kanaatimizce, bir tarafın aynı olduğu bazı tip davalarda, usûl ekonomisi gereği vakit ve masraftan tasarruf sağlamak üzere, tek bir duruşma ile yetinilmelidir. Aksi takdirde her bir davada ayrı ayrı keşif yapılması, bilirkişi mütalâası alınması, dolayısıyla fazladan yargılama giderleri ile vekâlet ücretine hükmedilmesi söz konusudur. Bunun için hâkime, tip davalarda tek bir duruşma yapılmasına karar verme yetkisi tanıyan bir düzenleme yapılması yerinde olur.

***

KAYNAKLAR

ALDEMİR, Hüsnü; **Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri**, Seçkin Yayınevi, Ankara,2000

ASLAN, Zehreddin /BERK, Kahraman; **İdare Hukuku ve İdari Yargıya İlişkin Temel Kanunlar**, İstanbul 2002

BAL, Yakup / KARABULUT, Mustafa /ŞAHİN, Yahya; **İdari Yargılama Usulü İle İlgili Danıştay 10. Dairesinin Seçilmiş Kararları**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2003

BERK, Kahraman; **İdari Yargılama Usulü Kanunu Kapsamında İlk İnceleme**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2008

CANDAN, Turgut; **Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu**, Maliye Ve Hukuk Yayınları, Ankara 2005

CANDAN, Turgut; “İdari Yargı Harçları İle İlgili İnceleme”, DD. Y.15, S.58-59, Ankara 1985, s.3-29

COŞKUN, Sabri - KARYAĞDI, Müjgan; **İdari Yargılama Usulü**, Seçkin Yayınevi, Ankara 2001.

ÇAĞLAYAN, Ramazan; **İdari Yargıda Kanun Yolları**, Seçkin Yayınları, Ankara 2002

¹⁷⁵ TBB Başkanı Özdemir ÖZOK'un bu yönde “Yine duruşmalarda taraflar yalnız dinlenilmekte, ayrıca tutanak tutulmamaktadır. Bu eksikliğin de giderilerek özellikle, keşif, bilirkişi incelemesi, delil tespiti, işlem dosyasının getirilmesi taleplerinin tutanağa geçirilmesi daha uygun olacaktır. İdari yargıda tanık ve bilirkişilerin huzurda dinlenilmesi ve anlatımların tutanaklara geçirilmesi olanağı sağlanmalıdır.” demektedir. Özdemir ÖZOK, “Danıştay’ın Kuruluşunun 137.Yıldönümü ve ‘Danıştay ve İdari Yargı Günü’ konuşması”, Erişim: www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/050510_danistay.aspx, 1.9.2010

¹⁷⁶ KÖKSAL, s.150

ÇAĞLAYAN, Ramazan; “İdari Yargılama Usulünde Tanık Delilinin Yeri”, SÜHFD, C.11, S.3-4, 2003, s.195-206

ERGEN, Cafer; **İdari Yargılama Usulü Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.

GÖZLER, Kemal; **İdare Hukukuna Giriş**, 10.B, Ekin Yayınevi, Bursa 2009

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, 26.B., Ankara 2007

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref - DİNÇER, Güven; **İdari Yargılama Usulü**, 2.B., Turhan Kitabevi, Ankara 1999.

HONDU, Selçuk; “İdari Yargılama Usulünde ‘Duruşma’ Yapılması ve Uygulamadaki Durum,” **DD**, S.89, s.3-16.

HONDU, Selçuk; “İdari Yargılama Usulünde Tanık”, **I. Ulusal İdare Hukuk Kongresi**, 1-4 Mayıs 1990, Birinci Kitap: “İdari Yargı,” s.263-268.

KALABALIK, Halil; **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Sayram Yayınları, 3.B., Konya 2009.

KARAVELİOĞLU, Celal; **İdari Yargılama Usulü Kanunu**, C.II, 5.B., Ankara 2001.

KAYAR, Nihat; **Yönetmelik Yargı/Kuruluş ve İşleyiş**, Ekin Yayın Dağıtım, Bursa 2010.

KÖKSAL, Mustafa; “İdari Yargıda Duruşma ve Duruşmaya İlişkin Uygulamadaki Sorunlar”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Ekim 2009, S.38, s.139-150

100

KURU, Baki; **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, 6.B, Demir Yayınevi, İstanbul 2001.

KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder; **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, 14.B., Yetkin Yayınevi, Ankara 2002.

MÜDERRİSOĞLU, Hakkı; **Danıştay Kanunu ve Danıştay Yargılama Usulü**, Ankara 1978.

ONAR, Sıddık Sami; **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.III, 3.B., İstanbul 1966.

ÖZKAN, Emin Celalettin; **İdari Yargıda Savcılık Kurumu**, Erişim: www.danistay.gov.tr, 1.9.2010.

ÖZOK; Özdemir; “Danıştay’ın Kuruluşunun 137.Yıldönümü ve ‘Danıştay ve İdari Yargı Günü’ konuşması”, Erişim: www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konumsalar/050510_danistay.aspx, 1.9.2010.

PINAR, Burak; **Yargı ve İcra Harçları**, Adalet Yayınevi, 2.B, Ankara, 2009.

YAYLA, Yıldızhan; **İdare Hukuku**, Beta yayınevi, İstanbul 2009.

YENİCE, Kazım/ ESİN, Yüksel; **İdari Yargılama Usulü**, Ankara 1983.

YILDIRIM, Turan; **İdari Yargı**, Beta Yayınevi, İstanbul 2008.